

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«ПАРАДОКС УЧАСТІ ЖІНОК В ПРАВИХ
НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ РУХАХ ТА ПАРТІЯХ:
ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія

Дубиківська Марія Олександрівна

Науковий керівник: Голіченко Т.С.

Кандидат філософських наук, доцент

Рецензент _____

Бакалаврська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р.

Київ – 2024 р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАЦІЯ ТА НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ РУХІВ ТА ПАРТІЙ.....	7
Розділ 1.1. Національна ідентичність як соціальний феномен.....	7
Розділ 1.2. Концептуалізація понять «націоналізм» і «праві націоналістичні рухи та партії».....	10
Розділ 1.3. Материнство як соціальна роль жінок у конструюванні нації.	18
РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЦЕНТРАЛЬНИХ КОНЦЕПТІВ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ДИСКУРСІВ.....	25
Розділ 2.1. Гендерна рівність як феміністичний емансипативний концепт.....	25
Розділ 2.2. Фемонаціоналізм: інкорпорація гендерної рівності в сучасний націоналістичний дискурс.....	31
РОЗДІЛ 3. ЖІНОЧА УЧАСТЬ В ПРАВИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ РУХАХ ТА ПАРТІЯХ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ.....	40
Розділ 3.1. Причини та характер участі жінок в правих націоналістичних рухах та партіях.....	40
Розділ 3.2. Фемонаціоналізм партії «Шведські демократи» та їхнього жіночого крила.....	48
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	63
АНОТАЦІЯ.....	74

ВСТУП

Актуальність. В сьогоднішньому світі феміністичні ідеї стають все більш і більш прийнятними. Європейським правим націоналістичним рухам та партіям зовсім не йдеться про те, аби намагатися забрати у жінок право голосу, навпаки – це видається чимось абсолютно звичним. Однак, сьогодні Європа переживає новий правий підйом, а правим рухам та партіям вдається привабити людей, які раніше не були їхньою «цільовою аудиторією».¹ Серед таких верств чільне місце посідають жінки. Але жінки є не лише «цільовою аудиторією». Жіноча участь в правих партіях і рухах за останні два десятиліття стрімко зросла: на сьогодні лідерами багатьох провідних правих націоналістичних партій є жінки – Марін Ле Пен, Аліса Вайдель, Джорджія Мелоні. У зв'язку з тим, що причини участі в певних партіях та рухах часто пов'язують з ідеологічними переконаннями людей, можна припустити, що зростання жіночої участі в правих націоналістичних рухах та партіях пов'язана зі зміною ідеологічних наративів останніх на більш привабливі для жінок. Дійсно, дослідники та дослідниці неодноразово звертали увагу на парадоксальну інкорпорацію концепту гендерної рівності в ідеологічні наративи останніх.²

Однак, для розуміння характеру жіночого включення або виключення, потрібно враховувати гендерні аспекти здавалося б гендерно-нейтральних явищ. Іншими словами, варто усвідомлювати «гендеровану»³ природу соціальних явищ та обов'язково включати гендерний аспект у дослідження соціальних явищ. Саме тому дане дослідження виходить із судження про

¹ Lancaster C. M. Not So Radical After All: Ideological Diversity Among Radical Right Supporters and Its Implications. *Political Studies*. 2019. Vol. 68, no. 3. P. 600–616. URL: <https://doi.org/10.1177/0032321719870468>.

² How can political science explain the rise of the National Front (FN) in France?. *LSE Undergraduate Political Review*. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/lseupr/2022/04/01/how-can-political-science-explain-the-rise-of-the-national-front-fn-in-france/>.

³ Vickers J., Dhruvarajan V. *Gender, Race, and Nation: A Global Perspective*. University of Toronto Press, 2016.

те, що нація та націоналізми є «гендерованими».⁴ Таке судження впливає з доведеної феміністичними теоретичними нерівності між чоловіками та жінками, яку формують державні інститути, соціальні практики та дискурси, що беруть участь у формуванні національної держави⁵. Отож, якщо концепт нації передбачає жіночу роль як матері та виховательки у приватному домені⁶, то жіноча участь в правих націоналістичних рухах та партіях є парадоксальною, адже така участь підриває традиційний розподіл на жіночий приватний та чоловічий публічний домени. Тому, ця робота зацікавлена у з'ясуванні того, чи дійсно сучасні праві націоналістичні рухи та партії продовжують просувати класичні гендерні ролі в націоналістичних дискурсах, що робить жіночу участь парадоксальною.

Таким чином, передбачається, що причиною жіночої участі в сучасних правих націоналістичних рухах і партіях є інкорпорація концепту гендерної рівності та інших феміністичних тем у націоналістичні дискурси правих націоналістичних рухів та партій, що, ймовірно, робить ці партії та рухи дружніми до включення жінок та просування їхніх інтересів.

Мета наукової роботи – обґрунтувати парадоксальність участі жінок у правих націоналістичних рухах та партіях, які інкорпоруєть гендерну рівність у свої дискурси.

Завдання дослідження:

1. Концептуалізувати поняття «нація» та «націоналізм».
2. Розкрити відношення між гендером та націоналізмом.
3. Встановити особливості концепту гендерної рівності.

⁴ Yuval-Davis, N. (1997). *Gender & nation*. Sage Publications.

⁵ Pateman, C. (2014). *Sexual Contract*. Polity Press.

⁶ Yuval-Davis, N. (1997). *Gender & nation*. Sage Publications.

4. Виявити спосіб та цілі взаємодії правих націоналістичних рухів та партій із феміністичними ідеями, а зокрема гендерною рівністю.
5. З'ясувати причини участі жінок в правих націоналістичних рухах та партіях.

Об'єктом дослідження є праві націоналістичні рухи та партії.

Предмет дослідження: участь жінок в правих націоналістичних рухах та партіях, які інкорпорують гендерну рівність в свої наративи.

Часові рамки: 2000 – 2024 роки. Вибір таких часових рамок пояснюється появою такого явища як «фемонаціоналізм»⁷, тобто початком інкорпорації концепту гендерної рівності в праві націоналістичні дискурси сучасних європейських партій та рухів.

Географічні рамки: Європа. Вибір таких географічних рамок пояснюється тим, що явище інкорпорації гендерної рівності в наративи та дискурси правих націоналістичних рухів та партій є притаманним саме європейському контексту. Хоч і не виключено, що це явище може мати свої вияви й поза Європою, однак інші регіони лишаються малодослідженими.

Для досягнення цілей цієї роботи, буде застосовано такі **методи:** критичний дискурс-аналіз за Н. Феркляфом, кейс-стаді, метод узагальнення, метод аналізу інформації, метод інтерсекційного аналізу. Насамперед в цій роботі використовується **метод аналізу інформації**, який допоможе з'ясувати які є основні теоретичні аспекти, на які потрібно звернути увагу. **Метод узагальнення** допоможе дійти висновків щодо способу інкорпорації гендерної рівності в наративи правих націоналістичних рухів та партій; характеру жіночої участі в правих націоналістичних рухах та партіях. **Метод кейс-стаді** допоможе перевірити теоретичні концепти на конкретних прикладах. **Метод критичного дискурс-аналізу за Н. Феркляфом** буде використано для

⁷ Farris S. R. In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism. Duke University Press Books, 2017. 272 p.

з'ясування того, яким чином та для чого праві націоналістичні рухи та партії конструюють націоналістичний дискурс та включають в нього гендерну рівність; як певні групи маргіналізуються націоналістичним дискурсом; які теми посідають чільне місце у націоналістичному дискурсі, які аспекти підкреслюються, і яка інформація випускається; яким чином дані рухи та партії конструюють національну ідентичність через націоналістичний дискурс. **Метод інтерсекційного аналізу** буде корисним для з'ясування того, як концепція гендерної рівності застосовується правими націоналістичними рухами та партіями та кому вона може шкодити.

Джерельна база дослідження: публічні заяви політикинь та політиків; партійні програмні документи; праці феміністичних теоретикинь та дослідниць; праці теоретиків націоналізму.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури. Обсяг роботи без врахування списку використаних джерел і літератури – 60 сторінок. Список джерел містить 101 позицію.

РОЗДІЛ 1. НАЦІЯ ТА НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ РУХІВ ТА ПАРТІЙ

В цьому розділі буде концептуалізовано поняття «нація» та «націоналізм», а також розкрито відношення між гендером та націоналізмом.

Розділ 1.1. Національна ідентичність як соціальний феномен

Цей розділ покликаний з'ясувати та концептуалізувати поняття колективної ідентичності, національної ідентичності та нації. Таким чином, аналіз теоретичної бази дозволить задати рамку дослідження та встановити методологію роботи.

В першу чергу, варто схарактеризувати поняття ідентичності. Р. Брубейкер і Ф. Купер торкаються цієї проблеми у своїй роботі "Beyond 'Identity'"⁸, де вони пояснюють, які є основні концепції ідентичності. Вони зазначають, що ідентичність — це соціально-психологічний феномен, який використовується індивідами для розуміння того, ким вони є в повсякденному житті. Ідентичність визначається певною характеристикою, що відрізняє людину від інших. Таким чином, ідентичності є соціальними конструкціями, які конструюються у відношенні до інших людей. Оскільки ці соціальні конструкції є реляційними, люди можуть мати різні ідентичності в різних соціальних контекстах.⁹ С. Холл стверджує, що ідентичність є перформативною — постійно знаходиться у творенні.¹⁰ Отже, можна зробити висновок, що ідентичність знаходиться у постійному розвитку і залежить від оточення.

Для цієї роботи особливо цікавою є концепція колективної ідентичності, а саме національної ідентичності. Г. Шьопфлін припускає, що колективна ідентичність виникає в результаті залучення до спільних

⁸ Brubaker, R. and Cooper, F. (2000). Beyond 'Identity'. *Theory and Society*, [online] 29(1), pp.1–47. Available at: <https://www.jstor.org/stable/3108478>.

⁹ Там само.

¹⁰ Hall, S. (1989). 'Ethnicity: Identity and Difference', *Radical America* 23(4): 9-20.

активностей.¹¹ Спільні активності виступають практично неунікним способом розробки спільного поняттєвого апарату, внутрішньої культури чи навіть групової інтерпретації світу.¹² Таким чином, колективна ідентичність будується шляхом набуття спільних рис, які об'єднують спільноту. Спільними рисами можуть бути мова, релігія або просто спільні погляди та цінності.¹³ Спільні цінності та значення призводять до розподілу на «ми» та «вони», що дозволяє закріпити відчуття приналежності до спільноти. Без ознак спільності, групі людей може бути важко встановити різницю між «нами» та «ними» і, отже, утворити спільноту.¹⁴ Окрім того, люди можуть мати більше однієї ідентичності (наприклад, мати, дружина, українка, робітниця), що також означає, що різні ідентичності мають право впливати один на одного.¹⁵

Важливим також є розглянути особливості національної ідентичності, яку можна виокремити як особливу, не подібну до, скажімо, професійної ідентичності. Бенедикт Андерсон значно доклався до дискусії завдяки своїй фундаментальній праці «Уявлені спільноти».¹⁶ Центральна теза Андерсона полягає в тому, що нації є не природними або фіксованими сутностями, а соціально сконструйованими та уявними спільнотами. Він стверджує, що нації є уявними, тому що вони складаються з людей, які сприймають себе як частину більшої спільноти попри те, що вони ніколи не можуть особисто знати або взаємодіяти з більшістю членів спільноти. А проте, це не означає, що спільнота не існує. Найсильніша прихильність, яку людина може мати, стверджує Андерсон, може бути розвинена до

¹¹ Schöpflin, G. (2003). Identities, politics and post-Communism in Central Europe*. *Nations and Nationalism*, 9(4), pp.477–490. doi:10.1111/1469-8219.00123.

¹² Там само.

¹³ Suny, R.G. (2012). The contradictions of identity: *Soviet and Post-Soviet Identities*, pp.17–36. doi:10.1017/cbo9780511894732.003.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Brubaker, R. and Cooper, F. (2000). Beyond 'Identity'. *Theory and Society*, [online] 29(1), pp.1–47. Available at: <https://www.jstor.org/stable/3108478>.

¹⁶ Anderson B. *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 1991.

нації. Нації мають силу надихати саможертвну прихильність.¹⁷ Ці уявлення можуть навіть зробити людей готовими померти за них.¹⁸ Таким чином, значення цих уявних спільнот не слід недооцінювати.

Однак, для цієї роботи особливо цікавою є концепція Е. Лакло і Ш. Муффа, для яких ідентичності є результатом дискурсивних практик.¹⁹ Дискурсивні практики розглядаються як способи конструювання значень соціального світу і соціальних ідентичностей людей. Для Е. Лакло і Ш. Муффа дискурс є відкритою системою значень певної вузлової точки дискурсу, яка займає центральне і привілейоване місце у дискурсі, бо всі інші знаки розкривають її зміст. Як казав Ж. Дерріда – «Все є дискурс».²⁰ На думку Е. Лакло і Ш. Муффа, саме через дискурс відбувається конструювання ідентичностей та самого суспільства. Суспільство, ідентичності ніколи не можуть бути завершеним або цілісними. «Суспільство неможливе, воно не існує» – пишуть Е. Лакло і Ш. Муфф.²¹ Іншими словами, якщо люди ідентифікують себе з певними націями, то це відбувається не тому, що нації — це «об’єктивна реальність», а тому, що даний дискурс тимчасово став гегемоном, де інші можливості (такі як ідентифікація через гендер чи клас) стали маргіналізованими або виключеними. Ми граємо так, ніби суспільство існує як цілісність(*totality*)²², коли ми говоримо «народ» або «країна», ми демонструємо цілісність, намагаючись приписати «об’єктивні» характеристики цим конструктам. Отже, за Е. Лакло і Ш. Муффом нація знаходиться в безперервному дискурсивному конструюванні.

¹⁷ Там само, с. 114.

¹⁸ Там само, с. 114.

¹⁹ Jorgensen, M. W., Phillips, L. J., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse Analysis As Theory and Method*. SAGE Publications, Incorporated.

²⁰ Jacques D. *Writing and difference*. Chicago : University of Chicago Press, 1978. 342 p.

²¹ Laclau E., Mouffe Ch. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, Verso, 1985.

²² Jorgensen, M. W., Phillips, L. J., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse Analysis As Theory and Method*. SAGE Publications, Incorporated.

Іншим цікавим моментом, який розкривають Лакло і Муфф, є конкурентність ідентичностей.²³ Іноді ідентичності можуть суперечити одна одній, що змушуватиме індивіда відкинути одну з них. Часто певна ідентичність може стати маргіналізованою, тоді як інша — гегемонною. Як було з'ясовано вище, індивіди схильні мати кілька ідентичностей, проте часто вони (ідентичності) не є рівноцінними, а тому одна ідентичність може передбачати виключення іншої, прямо впливаючи на життя людини. Наприклад, можна припустити, що якщо менш важлива ідентичність «біженка» починає суперечити більш впливовій - «українка», то людина може надати перевагу останній і, як наслідок, повернутися в Україну з-за кордону, тим самим відмовившись від ідентичності «біженка».

Підбиваючи підсумки, цей підрозділ встановив головні особливості концепцій національної ідентичності та нації, на які спиратиметься ця робота. Було з'ясовано, що ідентичність визначається певною характеристикою, що відрізняє людину від інших. За таким же принципом, конструювання національної ідентичності відбувається завдяки виокремленню категорій «ми» та «вони». Таким чином, було встановлено, що ідентичності є реляційними. Аналогічно, нація була визначена як уявна, дискурсивно сконструйована спільнота, тим самим зробивши національну ідентичність особливою формою колективної ідентичності. Наступний розділ продовжить вироблення розуміння того, чим є націоналізм і якими є його типи використовуючи з'ясовані категорії нації та ідентичності.

Розділ 1.2. Концептуалізація понять «націоналізм» і «праві націоналістичні рухи та партії»

В даному підрозділі буде з'ясовано, що таке націоналізм; які існують класифікації націоналізму та на яку з них спиратиметься ця робота. Окрім цього, буде обґрунтовано поняття політичних партій та

²³ Там само.

суспільно-політичних рухів, а також концептуалізовано поняття праві націоналістичні рухи та партії.

А. Сміт визначає націоналізм як ідеологію, згідно з якою нація і держава повинні знаходитися у відповідності, аби держава була найбільш ефективною.²⁴ Виходячи з цього, дослідники виділяють кілька типів націоналізму, як от, наприклад громадянський та етнічний націоналізм.²⁵ Юрген Габермас розрізняє природні (він також називає їх етнічними, культурно-історичними тощо) та громадянські нації.²⁶ Вважається, що остання визначається за громадянством особи, тоді як етнічна нація – за походженням. Етнічна нація базується на вірі в спільних предків і спільному сприйнятті історичного шляху спільноти, тоді як громадянську націю об'єднує лише приналежність до нинішнього державного утворення.²⁷ Однак, відрізнити ці два типи націй і націоналізмів може бути непросто. Наприклад, Р. Брубейкер стверджує, що проблема їх розрізнення полягає в тому, що більшість сучасних націй не мають фактичного спільного предка (він може бути уявним, як от, наприклад, певне плем'я, а проте кровну спорідненість із ним довести було б вкрай важко).²⁸ Тому сумнівно, чи дійсно етнічні націоналісти розглядають походження при виборі того, хто повинен бути включений або виключений з нації. Інша проблема полягає в тому, що дослідники не впевнені, чи може нація існувати без спільної культури,²⁹ тому всі націоналізми включають культурні аспекти за визначенням. А проте Р. Брубейкер також пропонує дві більш точні, на його думку, категорії: державне та контрдержавне

²⁴ Smith, A.D. (1998). *Nationalism and modernism : a critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London ; New York: Routledge.

²⁵ Там само.

²⁶ Габермас Юрген. Громадянство і національна ідентичність// Умови громадянства: 36 ст./ Під редакцією Варта ван Спінбергена.- К., 2005.-С.49-70.

²⁷ Там само.

²⁸ Brubaker, R. (1999). *The Manichean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism in Nation and National Identity: the European Perspective*

²⁹ Там само.

розуміння націоналізму.³⁰ Для цілей цієї роботи найрелевантнішим буде саме концепція Р. Брубейкера, а тому етнічний і громадянський націоналізми як окремі розглядатися не будуть.

Натомість цікаву класифікацію націоналізмів запропонував Бенедикт Андерсон.³¹ Він припускає, що існують універсалістський(або імперський) і партикулярний(або антиколоніальний) націоналізми.³² Перший передбачає, що його обов'язково просуває держава, щоб об'єднати народ. Як вже було сказано вище, найважливішу роль у ньому відіграють спільна мова, історія та культура. Цей націоналізм, як стверджує філософ, проявляється як реакція на партикулярний націоналізм, який дуже часто представлений етнічними меншинами без держави та колоніями або колишніми колоніями. Відповідно, до країн, в яких спостерігається універсалістський націоналізм відносяться колишні імперії, яким не потрібно звільнитися від зовнішнього гніту інших націй.³³ Наприклад, до таких належать російський, французький, німецький націоналізми. Натомість партикулярними націоналізмами можна назвати український, курдський та інші.

Окрім цього, Бенедикт Андерсон зробив важливий внесок в розуміння модульної форми націоналізму, що допоможе зробити певні узагальнення в результаті цього дослідження. Модульний характер націоналізму позначає способи, в які його можна пересаджувати на інші регіональні, соціокультурні та інституційні контексти.³⁴ Таким чином, теорія націоналізму Андерсона мала на меті прояснити історично нові дискурсивні структури національних уявлень вписавши їх в ширший

³⁰ Там само.

³¹ Anderson B. *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 1991.

³² Там само, с. 85

³³ Там само.

³⁴ Goswami M. Rethinking the Modular Nation Form: Toward a Sociohistorical Conception of Nationalism. *Comparative Studies in Society and History*. 2002. Vol. 44, no. 04. URL: <https://doi.org/10.1017/s001041750200035x>.

контекст історичних трансформацій. Для підтвердження гіпотези про модульність нації, Андерсон звертається не до індивідуальних траєкторій конкретних націоналістичних рухів, а до умов, які зробили можливими таке явище як нація. Таким чином, він звертається до історії капіталізму (а саме, друкованого капіталізму) як всесвітнього явища, на якому ґрунтується націоналізм. Завдяки введенню концепту модульності в свій аналіз, Андерсон підкреслює природу націоналізмів як залежних від шляху (path-dependent)³⁵: «В світі, де національна держава є найпоширенішою нормою, нації можуть бути уявленими із загальної обізнаності щодо того, що історія продемонструвала можливим»³⁶. Отже, націоналізм не є здобутком жодної нації, а натомість він та його форми є глобальним явищем, що стало можливим завдяки капіталізму.

Однак для повноти даного аналізу необхідно також концептуалізувати праві націоналістичні політичні партії та рухи. Іван Гомза розуміє суспільно-політичні рухи як «організаційну форму діяльності колективних акторів, яка спрямована на характер соціальної структури суспільства, політичні інститути, які її регулюють, чи культурні шаблони соціальної взаємодії».³⁷ Іншими словами, це є організована діяльність групи індивідів, які прагнуть певних суспільно-політичних змін. Тоді як політична партія є більш інституціоналізованою структурою — її функціонування вимагає отримання реєстрації на державному рівні. Наприклад, закон України про Політичні партії в Україні визначає їх таким чином: «Політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі

³⁵ Там само.

³⁶ Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

³⁷ Гомза, І. (2018). *Суспільно-політичні рухи*.

громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.»³⁸ Отже, метою діяльності політичної партії є прихід до влади, тоді як суспільно-політичний рух не обов'язково має ставити собі це за мету.

Окрім цього, варто виробити розуміння «участі» в правах націоналістичних партіях та рухах. На сьогодні «політичну участь» визначають доволі широко. Наприклад, Ян В. ван Дет визначає політичну участь як діяльність громадян, яка впливає на політику, що є життєво важливим для динамічних демократій.³⁹ Він обґрунтовує як участь розширилася за межі традиційних форм, таких як голосування та протести, і тепер включає більш творчі та персоналізовані форми, такі як політичне споживання, використання інтернет-технологій і т.д. Однак для потреб цієї роботи буде найдоцільніше концентруватися на «участі» в партіях та рухах як активному «членстві», що виключає голосування, політичне споживання, дискусії прихильників різних партій в коментарях під дописами у мережі «Facebook». Участь як активне членство у діяльності цих рухів та партій може варіюватися від підготовки демонстрацій чи внутрішніх зборів до репрезентації партії в парламенті.

Дослідження партій і рухів водночас є релевантним для цього дослідження, адже дану роботу найбільше цікавить саме спільна ідеологічна складова цих утворень. Для того, аби краще зрозуміти націоналізм як ідеологію в інтерпретації партій та рухів, варто звернутися до морфологічного аналізу ідеології Майкла Фрідена.⁴⁰ Морфологічна теорія М. Фрідена є корисним інструментом для аналізу ідеологій, особливо в контексті сучасної політики, де ідеології постійно змінюються під впливом глобалізації, технологічних інновацій та соціальних змін. Вона допомагає зрозуміти, чому і як певні ідеології стають популярними в

³⁸ Про політичні партії в Україні, Закон України No. 2365-III (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

³⁹ van Deth J. W. What Is Political Participation?. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2016. URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.68>.

⁴⁰ Freedon M. *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford University Press, 1998.

певний час. За М. Фріденом, в ідеологіях існують ядерні(core), прилеглі та периферійні концепти.⁴¹ Ядерні концепти утворюються як основа ідеології та присутні в усіх подальших її виявах. Прилеглі концепти уточнюють ядерні, тоді як периферійні концепти є більш плинними та виникають часто внаслідок якихось подій(наприклад, акт тероризму). Автор також ввів поняття «ідеологічна сім'я», що позначає сукупність ідеологій, що мають певні спільні концепти. Разом з тим він виділяє тотальні (thick-centered) і фрагментарні (thin-centered) ідеології. До тотальних ідеологій належать такі, які мають сукупність «сімейних» концептів і претендують на універсальність і глобальне застосування. До таких він відніс соціалізм, консерватизм і лібералізм.⁴² Натомість фрагментарною ідеологією він називає націоналізм. На думку теоретика, націоналізм може приймати різні форми, залежно від історичного контексту та конкретних політичних обставин, але зазвичай він не надає детального бачення економічного чи соціального устрою.⁴³

Однак сучасні дослідники націоналізму розвиваючи теорію Фрідена далі схильні вважати, що націоналізм може бути як тотальною, так і фрагментарною ідеологією. Виходячи з вищенаведеного визначення А. Сміта, ціллю націоналізму можна назвати досягнення монокультурної держави. Однак, як зазначає Кас Мудде, хоч ідея монокультурності й зустрічається серед націоналістичних партій та рухів, її не можна назвати обов'язковою складовою.⁴⁴ Натомість автор виділяє нативізм, авторитаризм та популізм як ядерні концепти в ідеології цієї сім'ї.⁴⁵ Авторитаризм він визначає як віру в зарегульоване суспільство, в якому непокоря владі жорстоко карається. К. Мудде зазначає, що така віра не

⁴¹ Там само.

⁴² Freedon M. Is Nationalism a Distinct Ideology?. *Political Studies*. 1998. Vol. 46, no. 4. P. 748–765. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00165>.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Mudde C. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, 2007.

⁴⁵ Там само, с. 22.

обов'язково означає антидемократичність, проте вона передбачає підтримку конкретних ієрархій та соціальних ролей.⁴⁶ Нативізм дослідник визначає як ідеологію, яка передбачає переконання про те, що нерідні елементи(люди та ідеї) є загрозливими для нації-держави(nation-state). Часто нативізм поєднується із так званим шовінізмом соціального забезпечення або шовінізмом добробуту(«welfare chauvinism»), суть якого полягає в тому, що добробут є здобутком конкретної нації й доступ до нього має бути обмежений, відповідно, представниками цієї нації.⁴⁷ Окрім цього, нативізм є тісно пов'язаний із ксенофобією. Наприклад, Сара Р. Фарріс визначає націоналістичну доктрину, яку практикують відповідні партії та рухи, як зосереджену на захисті національної ідентичності, а також на ксенофобному, преференційному або прямо расистському ставленні до таких тем як іміграція.⁴⁸

Іншим важливим ядерним концептом К. Мудде виділяє популізм посилаючись на розуміння популізму Ернеста Лакло.⁴⁹ За Е. Лакло, важливою рисою популізму є конструювання «народу»(the People). «Народ» не є попередньо заданою сутністю, а формується через процеси артикуляції, зокрема в популістських рухах. Ернесто Лакло стверджує, що політичні практики не просто виражають природу соціальних акторів, а конструюють цих акторів. Таким чином, актори розглядаються як історичні продукти політичних практик. Ключовим аспектом процесу артикуляції є формування «еквівалентного ланцюга»(equivalential chain)⁵⁰. Цей концепт пояснює, як різні соціальні вимоги можуть бути пов'язані між собою через спільну опозицію або спільну символічну структуру. Окрім того, Е. Лакло пояснює роль «порожніх» та «плаваючих» знаків(empty

⁴⁶ Там само, с. 23.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Farris S. R. In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism. Duke University Press Books, 2017. 272 p.

⁴⁹ Laclau E. Populism: What's in Name? Empire and Terror. Basque Studies. University of Nevada, p. 103-114.

⁵⁰ Там само, с. 106.

signifiers та floating signifiers) у конструюванні «народу».⁵¹ «Порожні знаки» позначають терміни або символи, які не мають конкретного значення, але набувають значної символічної сили в межах політичного дискурсу. Е. Лакло стверджує, що сила порожнього знака виникає з його здатності представляти широкий спектр вимог або скарг без прив'язки до конкретики. Це робить значник потужним інструментом для об'єднання різних груп навколо спільної справи, попри їхні потенційно різні інтереси. З іншого боку, «плаваючі знаки» також не виражають конкретики, але на відміну від порожніх знаків, вони характеризуються своєю здатністю змінювати значення у різних контекстах. Ці знаки «плавають», оскільки їх асоціація з певними ідеями або вимогами не є фіксованою і може бути переартикульована або перепризначена різними групами для служіння альтернативним або навіть протилежним політичним цілям. Цей механізм дозволяє різним групам розглядати свої особливі вимоги як частину більшої боротьби, тим самим створюючи «народ» як єдиного актора, здатного кинути виклик наявним владним структурам.

Однак К. Мудде також звертає увагу на те, що наукове розуміння правих націоналістичних партій та рухів(а особливо жіночої участі в них) побудоване на дослідженнях саме західноєвропейського контексту та контексту США, тоді як Східна Європа та решта світу залишаються менш дослідженими.⁵² Тому, повертаючись до термінів Б.Андерсона, важливо підкреслити те, що вищеперелічені судження впливають із досліджень саме імперського націоналізму і не обов'язково поширюються на антиколоніальний націоналізм.

Підбиваючи підсумки, націоналізм було визначено як ідеологію, згідно з якою нація і держава повинні знаходитися у відповідності, аби держава була найбільш ефективною. Було виділено два типи націоналізмів

⁵¹ Там само, с. 107.

⁵² Mudde C. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, 2007.

для подальшого аналізу — універсалістський(або імперський) та партикулярний(або антиколоніальний) націоналізми. Політичну партію було визначено як зареєстроване угруповання громадян, об'єднаних певною ідеологією, що мають на меті прихід до влади. Тоді як суспільно-політичний рух було визначено як організовану групу людей, об'єднаних певною ідеологією, метою яких є досягнення змін у колективній поведінці. Праві націоналістичні партії та рухи було розглянуто як сім'ю, що використовують націоналізм як тотальну ідеологію з такими ядерними концептами як нативізм, авторитаризм та популізм. Було також акцентовано на браці досліджень неєвропейських правих націоналістичних рухів та партій.

Розділ 1.3. Материнство як соціальна роль жінок у конструюванні нації

В попередніх підрозділах було з'ясовано, яким чином нації «уявляються», якою є природа націоналізму та на яку типологію націоналізмів спирається ця робота. В цьому підрозділі буде розглянуто, яка роль в конструюванні нації належить жінкам та яке місце їм відводиться в націоналізмі як ідеології. Отже, цей підрозділ спробує з'ясувати, яким є гендерний вимір нації та націоналізму звертаючись до феміністичної теорії.

Природа націоналізму є надзвичайно особливою завдяки його здатності до інкорпорації нових тем та поєднанні з іншими ідеологіями(як от наприклад націонал-соціалізм): «не існує жодної значної ідеології сучасного світу, з якою б націоналізм був повністю непоєднуваним».⁵³ Втім, можливо, такою ідеологією, з якою націоналізм є непоєднуваним, є фемінізм.⁵⁴ Особливості вбудованих і основоположних особливостей нації

⁵³ Minogue K. Nationalism. Batsford, 1967.

⁵⁴ Feminist nationalism / ed. by W. L. A. New York : Routledge, 1997. 294 p.

як явища, що розходяться із базовими феміністичними переконаннями, буде розглянуто в цьому розділі.

В 1938 Вірджинія Вульф в своїй книзі «Three Guineas» зазначила: «Як жінка, я не маю країни. Як жінка, я не хочу ніякої країни. Як жінка, моєю країною є весь світ.»⁵⁵ Свою роботу «Three Guineas» вона побудувала як відповідь на лист, в якому її запитали, як би письменниця запобігла Другій світовій війні. В книзі В. Вульф приходить до висновку про те, що вона не має жодної можливості приймати рішення про початок або кінець воєн через своє положення як жінки.⁵⁶ Таким чином, на думку письменниці, жінки є виключеними з процесу націєтворення в політичній площині. В цьому розділі буде детальніше розглянуто, чи отримала ця думка підтримку серед феміністичних теоретикинь та дослідниць.

Керол Пейтман, феміністична теоретикиня, яка відома за свою критику ліберальної демократії, в книзі the «Sexual Contract» пише про те, що для нації існує два домени – приватний і публічний.⁵⁷ Теоретизуючи про патріархальну структуру суспільства, К. Пейтман доходить висновку про те, що жінки відповідають за підтримання домашнього вогнища і відтворення сімейних традицій, таким чином не маючи можливості вийти в публічну площину. Натомість чоловіки і їхня діяльність розташовані в публічній площині, що складає економічну, суспільно-політичну діяльність. Ребекка Грант спробувала дослідити, чому так відбувається.⁵⁸ Вона розглядає як, наприклад, Т. Гоббс та Ж.-Ж. Руссо описують перехід від умоглядного природного стану до впорядкованого суспільства. Для них агресія(за Т. Гоббсом), здатність до мислення(за Ж.-Ж. Руссо) – є рисами притаманними чоловікам у природному стані, тим самим філософи протиставили чоловіків жінкам і тваринам. Таким чином, науковим

⁵⁵ Woolf V. Three guineas. New York : Harcourt, Brace and company, 1938. 285 p.

⁵⁶ Там само.

⁵⁷ Pateman, C. (2014). *Sexual Contract*. Polity Press.

⁵⁸ Rebecca, G., & Kathleen, N. (Eds.). (1991). *Gender and international relations*. Open University Press in association with Millennium: Journal of International Studies

дискурсом обґрунтовувалася нездатність жінок до участі у політичному, у публічному домені нації через нібито відсутність таких вроджених якостей, доходить висновку Р. Грант.⁵⁹

Втім, варто детальніше розглянути, в чому саме полягає жіноча роль в приватному домені нації. Флоя Антіас та Ніра Ювал-Девіс зазначають, що існує п'ять основних способів включення жінок у національний процес, а саме:

- 1) як біологічні відтворювачі членів етнічних колективів;⁶⁰
- 2) як відтворювачі меж етнічних/національних груп;⁶¹
- 3) як активні учасниці ідеологічного відтворення колективу та передавачки його культури;⁶²
- 4) як позначники етнічних/національних відмінностей, що є фокусом і символом в ідеологічних дискурсах, які використовуються при побудові, відтворенні та трансформації етнічних/національних категорій;⁶³
- 5) як учасниці національних, економічних, політичних і військових сутичок.⁶⁴

Усі ці п'ять способів так чи інакше пов'язані з генетичним, соціальним і культурним материнством, як буде продемонстровано далі. Ніра Ювал-Девіс, дослідниця та теоретикня в галузі націоналізму та жіночої участі в ньому, в своїй книзі «Gender and Nation» зазначає, що жінки мають надзвичайно важливу роль в будованні нації.⁶⁵ Жінкам в найпершу чергу відводиться роль біологічної репродукції нації, як

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Anthias F., Yuval-Davis N. Introduction. *Woman-nation-state*. New York, 1989. P. 1–15.

⁶¹ Там само, с. 7.

⁶² Там само, с. 7.

⁶³ Там само, с. 7.

⁶⁴ Там само, с. 7.

⁶⁵ Yuval-Davis, N. (1997). *Gender & nation*. Sage Publications.

зазначено вище. Жінки для нації - «виношувачі колективу» (bearers of the collective).⁶⁶ Жіноча роль в національному дискурсі, як зазначає Н. Ювал-Девіс, полягає в забезпеченні «спільності походження»(common origin) індивідів.⁶⁷ Тому для націєтворення, материнство — ключова функція жінки. Натомість конвенційна чоловіча роль полягає не тільки в тому, аби бути «господарем у власному домі»⁶⁸, але також і в захисті цього дому як в вузькому значенні (сім'я), так і в широкому (нація).

На сьогодні стимулювання материнства відбувається зокрема через дискурс демографічної кризи.⁶⁹ «Демографічна криза» завжди розглядається як проблема національного рівня, як загроза вимирання нації, і дуже рідко її розглядають в масштабах всього населення Землі.⁷⁰ Іноді демографічну кризу описують навіть як найбільшу загрозу нації.⁷¹ Таким чином, демографічна криза є важливою складовою національних дискурсів. Часто до демографічної кризи доєднується також і дискурс сімейних цінностей, релігійний дискурс та дискурс неприпустимості абортів.⁷² Отже, стимулювання материнства в ім'я нації відбувається через дискурси.

Патріція Хілл Коллінз, ідеологиня чорного фемінізму, доклалася до дискусії, проаналізувавши, як держава(зокрема США) заохочує материнство жінок, поліціюючи чистоту нації.⁷³ Вона пише, що для держави деякі жінки є більш гідними ролі «матері нації» ніж інші та тому держава прагне збільшити фертильність жінок певних категорій, тоді як

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Там само.

⁶⁸ McClintock A. Family Feuds: Gender, Nationalism and the Family. *Feminist Review*. 1993. No. 44. P. 61. URL: <https://doi.org/10.2307/1395196>.

⁶⁹ Tarkhanova O. Compulsory Motherhood, Paternalistic State?. Cham :Springer International Publishing, 2021. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-73355-1>.

⁷⁰ Там само.

⁷¹ ТСН. Найбільший стратегічний виклик перед українцями навіть не війна! Простого рішення немає, 2023. YouTube. URL:https://www.youtube.com/watch?v=iCG4zAO_zBY.

⁷² Tarkhanova O. Compulsory Motherhood, Paternalistic State?. Cham :Springer International Publishing, 2021. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-73355-1>.

⁷³ Hill Collins, P.(1999) Producing the Mothers of the Nation: Race, Class&Contemporary US population policies in Pnina, W., & Nira, Y.-D. (Eds.). *Women, citizenship and difference*.

фертильність інших — зменшити. «Демографічні політики полягають у спрямуванні соціальних політик, інституційних домовленостей та ідеологічних конструкцій, які визначають репродуктивні історії жінок.» — зазначає П. Хілл Коллінз.⁷⁴ Вона пише, що держава як агент структурування демографічних політик є мало залучена в репродуктивне життя жінок середнього класу та заможних жінок. Натомість держава більше опікується бідними жінками та жінками робочого класу. Таким чином, держава стимулює незаможних білих жінок ставати генетичними матерями(тобто народжувати та відмовлятися від дитини), тим самим продукуючи білих дітей для заможних жінок. Держава найбільше зацікавлена в тому, щоби заможні жінки ставали саме соціальними матерями(тобто виховували дітей). Окрім цього, вона визначає небілих жінок як найбільш небажаних матерей для держави, адже вони не можуть забезпечити ані генетичний матеріал, ані культурне відтворення нації, адже вони розглядаються як носії незахідної культури. П. Хілл Коллінз приходить до висновку про те, що репродуктивність білих жінок — це національний інтерес США.⁷⁵

Щобільше, жінка та жіноче тіло мали велику символічну значущість для конструювання нації. В чисельних культурах спостерігається використання жіночого тіла для репрезентації нації або міста. Наприклад, Маріанна як персоніфікація Франції з моменту Французької революції⁷⁶; Діва Амстердаму(*Stedemaagd* або незаймана дівчина)⁷⁷ як персоніфікація міста Амстердам в Нідерландах. Цікаво, що занепад аристократії та поява буржуазії збігається з початком репрезентації сучасних суспільств жіночим

⁷⁴ Там само.

⁷⁵ Там само.

⁷⁶ Cusack T. *Art, Nation and Gender: Ethnic Landscapes, Myths and Mother-Figures*. Ashgate Publishing, 2003. 147 p.

⁷⁷ *De Stedenmaagd van Amsterdam, de hulde ontvangend van verschillende volken* Allegorie op de welvaart van Amsterdam. *Hart Amsterdammuseum*. URL: <https://hart.amsterdam/nl/collectie/object/amcollect/39008>.

тілом простої людини, що прийшли на заміну богиням та королевам.⁷⁸ Завдяки таким наближеним до народу образам вдалося натуралізувати та легітимізувати націю як концепцію.

Проте окрім цього, для національних дискурсів материнство несе сильне символічне навантаження. В багатьох культурах саме мати є символом нації.⁷⁹ Материнство символізує продовження роду, відтворення нації, оберігання нації. Прикладом може бути радянська монументальна скульптура «Батьківщина-Мати» в Києві, яка втілює жінку-захисницю та покровительку⁸⁰. Аналогічно, батьківщина в багатьох культурах пов'язується із сім'єю, тому образ матері часто і є втіленням нації. Не дивно, що деякі дослідники та дослідниці визначають націю як колектив сімей, а не окремих індивідів.^{81 82}

Саме через символічну важливість материнства для нації, випадки згвалтування є настільки частими під час військових конфліктів, пише Ніра Ювал-Девіс.⁸³ Щобільше, Женевською конвенцією (IV) згвалтування було визначено як «злочин проти честі»(crime against honour)⁸⁴. Іншими словами, згвалтування розглядається як запламування нації, спотворення родоводу та унеможливлення забезпечити «спільності походження» нації. Таким чином, жінка в контексті націоналізму не розглядається як окремий індивід, а натомість є репрезентацією всієї нації, її відтворення.⁸⁵ Саме в символічній значущості жінок полягає їхня роль в політичних та військових конфліктах. Отже, жінки не мають суб'єктності в них.

⁷⁸ Cusack T. *Art, Nation and Gender: Ethnic Landscapes, Myths and Mother-Figures*. Ashgate Publishing, 2003. 147 p.

⁷⁹ Miller, R. E., & Wilford, R. (Eds.). (2004). *Women, Ethnicity and Nationalism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203169582>

⁸⁰ *Що відомо про монумент "Батьківщина-мати" у Києві*. (n.d.). Суспільне | Новини. <https://suspilne.media/culture/538979-so-vidomo-pro-monument-batkivsina-mati-u-kyevi/>

⁸¹ McClintock A. Family Feuds: Gender, Nationalism and the Family. *Feminist Review*. 1993. No. 44. P. 61. URL: <https://doi.org/10.2307/1395196>.

⁸² Albanese P. *Mothers of the nation: Women, families and nationalism in twentieth-century Europe*. University of Toronto Press, 2006.

⁸³ Yuval-Davis, N. (1997). *Gender & nation*. Sage Publications.

⁸⁴ The Geneva Conventions of August 1949. International Committee of the Red Cross. <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>

⁸⁵ Yuval-Davis, N. (1997). *Gender & nation*. Sage Publications.

Підбиваючи підсумки, цей підрозділ з'ясував, як феміністична теорія трактує жіночу роль в конструюванні нації. Було продемонстровано, що конструювання будь-якої нації передбачає закріплення за жінкою приватної сфери життя, а за чоловіком — публічної. В рамках приватної сфери жінки в першу чергу мають роль матерей та виховательок, що забезпечують відтворюваність нації та оберігають її культурну та генетичну чистоту. Окрім того, жіночі тіла часто використовуються для символічного позначення нації як колективу сімей. Таким чином, жінка в контексті нації не розглядається як окремий індивід, натомість жінки є «виношувачами колективу». Отже, жінка є образом та втіленням всієї нації, проте не має можливості на рівні з чоловіками брати участь в її публічній сфері.

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЦЕНТРАЛЬНИХ КОНЦЕПТІВ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ДИСКУРСІВ

В цьому розділі буде встановлено особливості концепту гендерної рівності. Окрім цього, буде виявлено спосіб та цілі взаємодії правих націоналістичних рухів та партій із феміністичними ідеями, а зокрема гендерною рівністю.

Розділ 2.1. Гендерна рівність як феміністичний емансипативний концепт

Завданням цього підрозділу є з'ясувати особливості гендерної рівності як феміністичного емансипативного концепту.

По-перше, аби визначити гендерну рівність потрібно з'ясувати, що таке гендер. Ця робота спиратиметься на перформативне розуміння гендеру Дж. Батлер. Дж. Батлер стверджує, що гендер конструюється та підтримується через повторювані соціальні поведінки та практики.⁸⁶ Таким чином, гендерна ідентичність визначається через патерни поведінки, які відтворює та чи інша людина. Отже, жінки «грають» жінок зокрема завдяки материнству та іншим традиційним соціальним ролям. Гендерна нерівність же в такому разі полягає в імперативності цих гендерних ролей, які надають певній соціальній групі владу над іншою.

На думку деяких феміністичних теоретикинь, гендерна рівність є ключовим концептом для феміністичної теорії. Наприклад, ранні ліберальні феміністки як от М. Волстонкрафт трактують гендерну рівність як рівність чоловіків та жінок у своїх правах та можливостях.⁸⁷ Цей погляд нерідко підтримується в політиках сучасних західних держав та програмах громадських організацій. Ліберальний фемінізм нерідко обґрунтовує необхідність гендерної рівності економічними вигодами, як от наприклад:

⁸⁶ Butler J. GENDER TROUBLE. Routledge, 1999.

⁸⁷ Wollstonecraft M. Vindication of the Rights of Woman. 1792. 98 p.

«Існуючі гендерні нерівності дорого коштують економічному розвитку країни та добробуту її народу.»⁸⁸ Принципи ліберального фемінізму відображають такі міжнародні документи як Загальна декларація прав людини(1948); Декларація про ліквідацію дискримінації у відношенні жінок (1967); Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок(1979); Пекінська декларація(1995).

Однак з цим розумінням не погоджуються багато інших феміністичних теоретикинь та дослідниць, зокрема таких, що належать до радикального фемінізму, інтерсекційного фемінізму, соціалістичного фемінізму та інших. Тоді як ліберальний фемінізм став найбільш прийнятним в державній політиці, інтерсекційний фемінізм натомість став найбільш поширеним в академічному середовищі.⁸⁹ Висока академічна розробка інтерсекційного фемінізму пояснюється комплексністю, який пропонує цей підхід. Наприклад, белл гукс в своїй роботі «Feminist theory: From margin to center» критикує розуміння гендерної рівності ліберальним фемінізмом, яке виявляється в таких положеннях: ліквідація насилля щодо жінок; вирішення подвійної дискримінації щодо жінок, які належать до меншин; підтримка жіночих бізнесів; ліквідація сексизму та багато інших.⁹⁰ Авторка заявляє, що ліберальні феміністки не згадують про знищення «системи домінування»⁹¹ і насправді концентруються на досягненні гендерної рівності із білими чоловіками свого класу. Бел гукс пропонує вважати сексизм такою ж важливою для фемінізму проблемою, як і расизм та класова нерівність.⁹² Такий підхід робить гендерну рівність

⁸⁸ The World Bank. Advancing gender equality: World Bank Action Since Beijing. 2000. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/874651468739277368/pdf/multi-page.pdf>.

⁸⁹ Hawkesworth M., Disch L. Introduction. Feminist Theory: Transforming the Known World. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 1–16.

⁹⁰ hooks b. Feminism: A Movement to End Sexist Oppression. *Feminist theory: From margin to center*. 2nd ed. Cambridge, MA, 2000. P. 2–32.

⁹¹ Там само, с. 20.

⁹² Там само, с. 25.

не єдиним і не обов'язково центральним концептом для феміністичної теорії.

Щобільше, інтерсекційний фемінізм як основа академічного підходу не зупиняється на досягненні рівності прав. Наприклад, К. Браунер стверджує, що концепція «прав» часто занадто вузька, щоб охопити соціоекономічні та культурні реалії, які формують обмежуючі практики та політики.⁹³ Авторка підкреслює необхідність переходу від фокусу на правах до більш всеосяжного та комплексного підходу, який вона називає «справедливістю». Наприклад, репродуктивна справедливість охоплює не лише законність абортів, але і їхню доступність, відсутність суспільного осуду та позитивне ставлення до рішення жінок мати або не мати дітей. Таким чином, К. Браунер критикує вплив неоліберальних економічних політик на, наприклад, репродуктивні свободи, стверджуючи, що ці політики часто посилюють нерівності та обмежують репродуктивні можливості, а особливо тим жінкам, які належать до менш привілейованих верств населення.⁹⁴ Таким чином, важливо звертати увагу на те, що не всі жінки мають однаково фінансове забезпечення, що робить емансипацію через ліберальну гендерну рівність дуже обмеженою. А тому сумнівно, чи можна ліберальний фемінізм та його розуміння гендерної рівності назвати таким, що опікується усіма жінками.

Зрозуміло, що ліберальна гендерна рівність передбачає емансипацію через включення жінок у владні капіталістичні відносини. Наприклад, класична філософія ліберального фемінізму Бетті Фрідан пише про те, що влада є ресурсом, яка була розподілена між чоловіками та жінками нерівномірно.⁹⁵ Отже, суть емансипації для ліберальних феміністок полягала в вивільненні з-під панування своїх чоловіків та перерозподілі

⁹³ Browner C. H. Reproduction: From Rights to Justice?. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 803–831.

⁹⁴ Там само.

⁹⁵ Friedan B. *The feminine mystique*. New York, 1965. 384 p.

влади. Проте белл гукс акцентує на тому, що така ліберальна емансипація від домогосподарства через участь в ринкових відносинах не була доступною для небілих жінок в західних суспільствах у зв'язку з більшою дискримінацією і ворожістю до них.⁹⁶ Саме через це інтерсекційні феміністичні дослідниці наголошують на необхідності переосмисленні «влади» та «рівності» з чоловіками, адже рівність із чоловіками також може полягати у рівному керуванні небілими жінками та чоловіками.⁹⁷

Цікаво, що серед ліберальних феміністок немає єдиної позиції щодо гендерних квот. Суть гендерних квот полягає у збільшенні репрезентації жінок в певних інституціях завдяки відведенню спеціальних місць для жінок.⁹⁸ Феміністка в юриспруденції, Марта Мінов, обгрунтовує існування «дилеми відмінностей» коли йдеться про гендерні квоти. Вона пише, що виділення категорії, якій необхідне особливе ставлення, може сприяти підтримці існуючих стереотипів та ставлення до жінок як «слабких». Окрім цього, існування гендерних квот може призвести до токенізму. Це відбувається, коли жінок обирають або призначають на посади головним чином для виконання вимог квоти, а не через їх кваліфікацію або експертність. Це може призвести до враження, що взагалі всі жінки перебувають на своїх посадах лише завдяки квоті, а не через їхні заслуги.⁹⁹ Однак М.Мінов висловила на підтримку гендерних квот аргументуючи їхню необхідність таким чином: «Відмова визнати ці відмінності може зробити їх такими, що продовжують мати значення у світі, побудованому з урахуванням деяких груп, але не інших.»¹⁰⁰ Шеріл Сендберг, ліберальна феміністка, письменниця та операційна директорка компанії «Facebook», в

⁹⁶ hooks b. *Where We Stand*. Routledge, 2012. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203905104>.

⁹⁷ hooks b. *Feminism: A Movement to End Sexist Oppression. Feminist theory: From margin to center*. 2nd ed. Cambridge, MA, 2000. P. 2–32.

⁹⁸ Disch L. Representation. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 781–802.

⁹⁹ Minow M. Foreword: Justice Engendered. *Gender and Feminist Theory in Law and Society*. 2017. P. 35–120. URL: https://www.academia.edu/42761550/Martha_Minow_Foreword_Justice_Engendered_Harvard_Law_Review_vol_101_no_1_November_1987_10_95.

¹⁰⁰ Там само.

своїй впливовій книзі «Lean In: Women, Work, and the Will to Lead» пропагує ідею відкидання страхів та віру в себе для досягнення своїх кар'єрних цілей.¹⁰¹ Таким чином, вважає авторка, можна впоратися із гендерною нерівністю. В одному зі своїх виступів Шеріл Сендберг говорить: «Гендерні квоти можуть бути дуже корисними, але ніколи не будуть повним розв'язання проблеми нерівності на робочому місці.»¹⁰² Натомість вона пропонує розвивати лідерство як якість серед жінок.¹⁰³ Вона додала: «Це покоління, яке змінює все, вірячи в себе».¹⁰⁴

Однак інтерсекційні феміністичні теоретикині також доклалися до розробки розуміння гендерної рівності. В книзі «Discursive Politics of Gender Equality: Stretching, Bending and Policy-Making» авторки звертають увагу на дискурсивну сконструйованість цього концепту, а отже і постійно зміну його значень.¹⁰⁵ Вони зазначають, що гендерну рівність іноді розглядають або дуже широко(як паритетна демократія, гендерна демократія та ін.), або дуже вузько(як проблема репрезентації жінок), або як інструмент просування якихось інших ідей(наприклад, образ матері, яка працює і тим сами поєднує особисте економічне зростання із піклуванням про націю). Авторки додають: «Наше розуміння гендерної рівності враховує всеосяжний характер гендерної нерівності як того, що присутнє у всіх сферах реальності та перетинається з іншими складними нерівностями, наявністю структурних перешкод для гендерної рівності, необхідністю трансформації владних відносин між жінками та чоловіками та надання влади(empowerment) жінкам.»¹⁰⁶ Водночас термін «*empowerment*» варто розуміти не як владу над(power over), а як

¹⁰¹ Sandberg S. Lean In: Women, Work, and the Will to Lead. Ebury Publishing, 2013.

¹⁰² Sheryl Sandberg: gender quotas not solution to inequality. *The Irish Times*. URL: <https://www.irishtimes.com/business/sheryl-sandberg-gender-quotas-not-solution-to-inequality-1.1764120>.

¹⁰³ Там само.

¹⁰⁴ Там само.

¹⁰⁵ Lombardo E., Meier P., Verloo M. Discursive Politics of Gender Equality: Stretching, Bending and Policy-Making. Taylor & Francis Group, 2009.

¹⁰⁶ Там само, с. 8.

здатність(power to) і владу/силу разом(power with)¹⁰⁷. Таким чином термін «empowerment» позначає процес колективної боротьби(на противагу індивідуальній) за своє визволення з-під влади дискурсивних традиційних ролей. Отже, таке бачення побудоване на протилежності інтерсекційному розумінню гендерної нерівності. Таке бачення можна назвати емансипативним в розумінні поняття «емансипація» як процесу отримання свободи від соціальних, економічних та політичних факторів, які обмежують можливості жінок.¹⁰⁸

Наостанок, важливо з'ясувати, у якому відношенні перебувають ліберальна гендерна рівність та традиційні гендерні ролі. З дискусії, представленої вище, зрозуміло, що ліберальна гендерна рівність найбільш зацікавлена у досягненні рівності саме у політичній участі та правовій сфері. Проте чи є «деконструювання» гендерних ролей за Дж. Батлер¹⁰⁹ включеним в ліберальне розуміння гендерної рівності? Бетті Фрідан, ліберальна феміністка-теоретикня, у 1968 році пише про значні успіхи у подоланні гендерних стереотипів.¹¹⁰ Зі способу аргументації потреби в рівних професійних, освітніх можливостях для жінок та чоловіків зрозуміло, що авторка розглядає нерівність як перепону на шляху до професійної самореалізації та отримання влади, як уже було зазначено вище. Важливий акцент робиться на ідеї свободи вибору. Б. Фрідан пише: «З освітою або без неї, жінки, ймовірно, виконають свою біологічну роль і відчують сексуальну любов і материнство. Але без освіти жінки та чоловіки навряд чи розвинуть глибокі інтереси, які виходять за межі біології.»¹¹¹ Тут варто звернути увагу на слова «біологічну роль», які

¹⁰⁷ Там само.

¹⁰⁸ Phillips R. 'Empowerment' as women's emancipation? A global analysis of the empowerment paradigm and the influence of feminism in women's NGOs. *Women's Emancipation and Civil Society Organisations: Challenging or Maintaining the Status Quo?* / ed. by C. Schwabenland. 2016. P. 21–46. URL: <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447324775.003.0002>.

¹⁰⁹ Butler J. GENDER TROUBLE. Routledge, 1999.

¹¹⁰ Friedan B. The feminine mystique. New York, 1965. 384 p.

¹¹¹ Там само, с. 186.

вказують на розуміння авторкою материнства та сексуального потягу через нібито вроджені характеристики. Можна зробити висновок, що традиційні гендерні ролі ліберальним фемінізмом сприймаються як загрозливі тільки тоді, коли стоять на заваді керуванню на рівні з чоловіками. Натомість для інтерсекційного академічного фемінізму «деконструювання» гендерних ролей є ключем до закінчення нерівності.¹¹²

Підбиваючи підсумки, в цьому підрозділі було з'ясовано, що феміністичних розумінь гендерної рівності існує кілька. Було виділено ліберальну гендерну рівність (тобто в розумінні ліберальним фемінізмом) та інтерсекційну гендерну рівність. Ліберальна гендерна рівність є такою, що визначається через рівні права та можливості для чоловіків та жінок. Інтерсекційна гендерна рівність доповнює вищезазначене розуміння та включає подолання структурних нерівностей серед жінок, класових нерівностей, расових та інших нерівностей. Таким чином, інтерсекційна гендерна рівність є такою, що не обмежується досягненням рівних прав, а включає також деконструювання «систем домінування» та гендерних ролей. Натомість концепт ліберальної гендерної рівності не включає усунення традиційних імперативних гендерних ролей, якщо вони не загрожують рівному доступу до влади та ресурсів.

Розділ 2.2. Фемонаціоналізм: інкорпорація гендерної рівності в сучасний націоналістичний дискурс

В цьому підрозділі буде з'ясовано, як сучасні праві націоналістичні партії та рухи використовують концепт гендерної рівності, які цілі вони можуть переслідувати, а також чи дійсно значення концепту гендерної рівності лишається таким, як його трактують феміністичні дослідниці.

Сучасні дослідники правих рухів та партій вказують на те, що електорат останніх зазнав змін за кілька останніх років. Наприклад,

¹¹² Spade D., Willse C. Norms and Normalization. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 551–571.

дослідження К. М. Ланкастер виявило три ідеологічно різні групи серед прихильників партій правого спрямування в Західній Європі: сексуально сучасні нативісти, консервативні нативісти, помірні нативісти.¹¹³ Консервативні нативісти мають традиційні консервативні погляди на гендер, сексуальність і імміграцію, тоді як помірні нативісти мають дещо консервативні, але менш радикальні погляди, ніж консервативні нативісти, при цьому сексуально сучасні нативісти підтримують прогресивні погляди на гендер і сексуальність, але водночас виступають за суворі антимиграційні заходи. Дослідження К. М. Ланкастер проводилося у 10 західноєвропейських країнах і виявило разючі результати: у 2004 році лише 12% виборців правих партій були сексуально сучасними нативістами, тоді як у 2016 році майже половина від всіх виборців (45%) були сексуально сучасними.¹¹⁴ При цьому жінки більш схильні бути сексуально сучасними нативістами, ніж чоловіки. Крім того, сексуально сучасні нативісти краще освічені, ніж консервативні нативісти. Молоді люди так само були більш схильними бути сексуально сучасними нативістами. Таким чином, попри зростаючий інтерес до правих партій, кількість консервативних виборців не зростає. Тому, можна припустити, що гендерна рівність на сьогодні стає одним із центральних концептів сучасних європейських правих націоналістичних дискурсів.

Однак, як саме праві націоналістичні групи та партії застосовують гендерну ідентичність та в яких контекстах? Дослідниця та теоретикня Сара Р. Фарріс в своїй книзі «In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism» вводить поняття фемонаціоналізм для опису явища інкорпорації гендерної рівності в, здавалося б, несумісні з даним концептом націоналістичні дискурси, що продукують праві

¹¹³ Lancaster C. M. Not So Radical After All: Ideological Diversity Among Radical Right Supporters and Its Implications. *Political Studies*. 2019. Vol. 68, no. 3. P. 600–616. URL: <https://doi.org/10.1177/0032321719870468>.

¹¹⁴ Там само.

націоналістичні партії та рухи.¹¹⁵ Вона пише: «Фемонаціоналізм (скорочено від «феміністичний та фемократичний націоналізм») позначає як експлуатацію феміністичних тем націоналістами та неолібералами в антиісламській та антиіммігрантських кампаніях, так і участь деяких феміністок і фемократок в стигматизації мусульманських чоловіків під знаменом гендерної рівності.»¹¹⁶ Таким чином, фемонаціоналізм позначає використання феміністичних концептів для досягнення нефеміністичних цілей правих націоналістичних партій та рухів. Сара Р. Фарріс говорить про фемонаціоналізм як окремий ідеологічний концепт ¹¹⁷, притаманний саме правим націоналістичним партіям та рухам так званого Першого Світу, або, в термінах Б. Андерсона, імперському націоналізму.

Проте варто звернути більшу увагу на те, як саме відбувається інкорпорація даних ідей та концептів. По-перше, важливим аспектом фемонаціоналізму є поділ на «ми» та «вони» («Інший»), що вказує на центральність націоналізму та популізму для цих дискурсів. «Ми» тут є гомогенізованими білими представниками певної нації, тоді як «вони» – гомогенізована група небілих мігрантів, які несуть загрозу як культурну, так і генетичну.¹¹⁸ Таким чином, алохтонній групі «вони» фемонаціоналізм приписує нецивілізованість, сексизм та патріархат, тоді як автохтонну групу «ми» розглядають як цивілізовану та гендерно рівну. Таким чином, завдяки інкорпорації концепту гендерної рівності в націоналістичний дискурс, правим націоналістичним рухам та партіям вдалося концептуалізувати нову рису, що відрізняє білу гомогенізовану групу «ми» (далі – автохтонні жінки та чоловіки) від небілої групи «вони» (далі – алохтонні жінки та чоловіки) та слугує для поглиблення ксенофобії.¹¹⁹

¹¹⁵ Farris S. R. In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism. Duke University Press Books, 2017. 272 p.

¹¹⁶ Там само, с. 4

¹¹⁷ Там само.

¹¹⁸ Там само.

¹¹⁹ Там само.

По-друге, сучасні праві націоналістичні партії та рухи наділяють білих людей цивілізаційною місією щодо алохтонних жінок та чоловіків.¹²⁰ Її сучасна суть полягає в відторгненні мультикультуралізму та просуванні переконання про автохтонну групу як найбільш важливу та культурно цінну. Таким чином, це є нативістський концепт, що передбачає перевагу автохтонної групи(рідної нації) над іммігрантами в різних аспектах громадського життя. Це переконання спонукає до необхідності асиміляції іммігрантів, перенесення алохтонної культури в приватний простір або повне її відторгнення. Однак, концепт «цивілізаційної місії» історично належить до виправдання, яке використовували західні колоніальні держави для обґрунтування свого втручання та колонізації неєвропейських земель. Це обґрунтування базувалося на переконанні, що ці держави мають обов'язок поширювати західну цивілізацію та цінності, часто на шкоду корінним культурам і суспільствам. Термін широко використовувався в контексті французького та британського колоніалізмів, де він переплітався з цілями економічного розширення та культурного домінування. Наприклад, французький концепт "цивілізаційної місії" передбачала, що їхні колоніальні зусилля спрямовані на поширення республіканських цінностей та сприяння капіталістичному економічному розвитку, відповідаючи їхнім геополітичним амбіціям в Африці та Азії.¹²¹ Аналогічно, у британському колоніальному дискурсі цивілізаційна місія використовувалася для виправдання імперського контролю, стверджуючи, що британське управління принесе модернізацію та покращення колонізованим суспільствам.¹²²

¹²⁰ Towns A. Civilization. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 79–99.

¹²¹ Conklin A. L. The Civilizing Mission. *The French Republic*. 2011. P. 173–181. URL: <https://doi.org/10.7591/cornell/9780801449017.003.0020>.

¹²² Watt C. Introduction: The Relevance and Complexity of Civilizing Missions c. 1800–2010. *Civilizing Missions in Colonial and Postcolonial South Asia: From Improvement to Development* / ed. by C. Watt, M. Mann. 2011. P. 1–34.

По-третє, не менш важливим аспектом є виокремлення алохтонних жінок як жертв патріархату та сексизму,¹²³ тим самим спрямовуючи сучасну цивілізаційну місію на так званий порятунок гомогенізованих алохтонних жінок. Це означає, що дані партії та рухи не розглядають алохтонних жінок як загрозу. Отже, саме алохтонні чоловіки зазнають стигматизації збоку фемонаціоналізму.¹²⁴ Жінок-мігранток не лише зображують як жертв цієї мізогінної культури, але вони також розглядаються як головний засіб розв'язання проблем інтеграції іммігрантів.¹²⁵ Це пов'язано з тим, що емансипація жінок-мігранток вважається вирішальним кроком на шляху до загальної емансипації всієї мігрантської спільноти.¹²⁶ Доволі парадоксально, що жінки вважають головними жертвами алохтонної патріархальної культури, адже саме жінки сприймаються як головні носії культури, матері та виховательки нації. Таким чином, жінки є водночас головними поширювачками варварської нецивілізованої культури і її жертвами.

Однак, бажання фемонаціоналістів «врятувати» алохтонних жінок від їхніх чоловіків не є новим. Рятування жінок історично є однією зі складових концепту «цивілізаційної місії». Колоніальні зусилля щодо розкриття облич мусульманок(unveiling) були пов'язані з нібито звільненням їх від того, що вважалося пригнічуючими культурними практиками.¹²⁷ Це було особливо помітно у французькій колоніальній політиці в таких місцях, як Алжир, де розкриття облич жінок асоціювалося з ширшими спробами асиміляції алжирського суспільства до французьких

¹²³ Towns A. Civilization. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 79–99.

¹²⁴ Там само.

¹²⁵ Roggeband C., Verloo M. Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem: The Evolution of Policy Frames on Gender and Migration in the Netherlands, 1995?2005. *Social Policy & Administration*. 2007. Vol. 41, no. 3. P. 271–288. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2007.00552.x>.

¹²⁶ Farris S. R. In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism. Duke University Press Books, 2017. 272 p.

¹²⁷ Kebsi J. Unveil Them to Save Them: France and the Ongoing Colonization of Muslim Women's Bodies. *Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs*. URL: <https://berkleycenter.georgetown.edu/responses/unveil-them-to-save-them-france-and-the-ongoing-colonization-of-muslim-women-s-bodies>.

норм.¹²⁸ Такі дії не стосувалися лише одягу, але й були глибоко пов'язані з прагненнями колонізаторів до культурного домінування і трансформацій в регіоні на власну користь. Цей історичний контекст є критично важливим для розуміння продовження подібних наративів у сучасних політиках, які цілять на обмеження щодо одягу мусульманок.

Важливо зазначити, що при такому рятуванні жінок, самі жінки в цьому контексті не мають суб'єктності.¹²⁹ Натомість суть рятування жінок під час цивілізаційних колоніальних місій варто розглядати як засіб приниження чоловіків колонізованих суспільств шляхом підризу їхніх традиційних ролей та авторитету, зображуючи їх нездатними захистити чи керувати своїми жінками, а отже, і своїми спільнотами.¹³⁰ Ця стратегія ефективно нав'язувала західні норми та контроль, позиціонуючи колонізаторів як вищих та необхідних для прогресу, що було принизливим для колонізованих чоловіків, оскільки це натякало на їхню недостатність. Таким чином, цільовою аудиторією кампанії «рятування» алохтонних жінок насправді не є жінки, адже вони не розглядаються як автономні агенти чи окремі індивіди.¹³¹

По-третє, в рамках фемонаціоналізму алохтонні чоловіки розглядаються не лише як загроза для алохтонних жінок, а і як загроза для автохтонних білих жінок.¹³² Нерідко можна помітити, як праві націоналістичні партії звертають особливу увагу на випадки зґвалтування білих жінок мігрантами (а особливо групові зґвалтування) в дискурсах, що вони просувають. При цьому вони часто ігнорують ширші статистичні дані

¹²⁸ Там само.

¹²⁹ Taramundi D. Women's oppression and face-veil bans: a feminist assessment. *The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law* / ed. by E. Brems. 2014. P. 218–231.

¹³⁰ Vernon P. Sexuality, Gender, and the Colonial Violence of Humanitarian Intervention. *International Studies Review*. 2022. Vol. 24, no. 3. URL: <https://doi.org/10.1093/isr/viac035>.

¹³¹ Keskinen S. The 'crisis' of white hegemony, neonationalist femininities and antiracist feminism. *Women's Studies International Forum*. 2018. Vol. 68. P. 157–163. URL: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.001>.

¹³² Möser C. The Scandal of Women's Emancipation. Femonationalism, Right-Wing Sexual Politics, and Anti-Feminism. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*. 2022. Vol. 29, no. 4. P. 1544–1565. URL: <https://doi.org/10.1093/sp/jxac012>.

про злочинність і зосереджуючись замість цього на окремих інцидентах, які можуть підтримати їхню ідеологічну позицію.¹³³

З першого погляду, фемонаціоналізм пропонує жінкам захист від насилля та підтримує просування гендерної рівності. Втім, праві націоналістичні партії та рухи використовують цей концепт лише у контексті міграції. Фемонаціоналізм передбачає, що гендерна нерівність це проблема, з якою стикаються лише небілі алохтонні жінки. Праві націоналістичні рухи та партії, які інкорпоруєть гендерну рівність насправді не зацікавлені у боротьбі за гендерну рівність у власному суспільстві, натомість вони схильні підтримувати усталені гендерні ролі.¹³⁴ Наприклад, дослідження С. Кескінен показало, що ці рухи та партії використовують феміністичну риторичу, переосмислюючи феміністичні ідеї захисту та розширення прав у спосіб, що відповідає лише антиіммігрантським та расистським ідеологіям.¹³⁵ Водночас із зображенням автохтонної групи як непатріархальної та ненасильницької, вони конструюють алохтонну патріархальну і непрогресивну групу як загрозу автохтонним матерям та дітям. Тим самим вони підкреслюють важливість материнства та догляду за дітьми як основоположні цінності.¹³⁶

Дослідниці також наголошують на тому, що концепт гендерної рівності в націоналістичних дискурсах розуміється як подібність між чоловіками та жінками та однакову важливість їхніх традиційних соціальних ролей.¹³⁷ Отже, рівність полягає у відмінностях: кожен виконує свою роль(а всі ролі є рівноцінно важливими) і посідає своє справедливе

¹³³ Там само.

¹³⁴ Farris S. R. In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism. Duke University Press Books, 2017. 272 p.

¹³⁵ Keskinen S. The 'crisis' of white hegemony, neonationalist femininities and antiracist feminism. *Women's Studies International Forum*. 2018. Vol. 68. P. 157–163. URL: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.001>.

¹³⁶ Keskinen S. The 'crisis' of white hegemony, neonationalist femininities and antiracist feminism. *Women's Studies International Forum*. 2018. Vol. 68. P. 157–163. URL: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.001>.

¹³⁷ Towns A., Karlsson E., Eyre J. The equality conundrum. *Party Politics*. 2014. Vol. 20, no. 2. P. 237–247. URL: <https://doi.org/10.1177/1354068813520272>.

місце у суспільстві.¹³⁸ У зв'язку з переліченими вище факторами стає зрозуміло, що гендерна рівність правими націоналістичними партіями та рухами не трактується в її інтерсекційному значенні, як було розглянуто в розділі 2.1. Натомість її використання частково збігається з ліберальним розумінням гендерної рівності та виступає чудовою ілюстрацією того, як цим концептом можна зловживати.

Окрім гендерної рівності іноді праві націоналістичні рухи та партії також звертаються до підтримки ЛГБТК+ спільноти як до ще однієї риси, притаманній саме автохтонній культурі(або ж білій західній культурі). Наприклад, Гілларі Пілкінгтон дослідила англійський рух «Англійська оборонна ліга»(EDL), створений в 2009 році та відомий за свої теорії змови, що стосуються нібито мусульманського захоплення Європи(«Єврабія»)¹³⁹ Авторка критично аналізує як EDL включають гендерну рівність та навіть права ЛГБТК+ людей в дискурси, що вони продукують. Використовуючи метод етнографії, Г. Пілкінгтон дослідила, чи є включення EDL питань гендерної рівності та прав ЛГБТК+ у їхню риторику справжньою зміною ідеології або лише тактичним інструментом для розширення їхньої привабливості та дистанціювання від традиційних екстремістських груп. Було з'ясовано, що попри те, що жінки та ЛГБТК-члени активні в русі та іноді мають певну впливовість, культура в русі все ще лишається неінклюзивною та авторитарною(за визначенням із розділу 1.2.)¹⁴⁰ Окрім того, прихильність до ЛГБТК+ спільноти було інструменталізовано як ще одну культурну відмінність автохтонної групи «ми» від алохтонної групи «вони», в цьому випадку – мусульман.

¹³⁸ Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Chalange to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.

¹³⁹ Pilkington H. 'EDL angels stand beside their men ... not behind them': the politics of gender and sexuality in an anti-Islam(ist) movement. *Gender and Education*. 2017. Vol. 29, no. 2. P. 238–257. URL: <https://doi.org/10.1080/09540253.2016.1237622>.

¹⁴⁰ Там само.

Підбиваючи підсумки, було з'ясовано, що поява концепту гендерної рівності в націоналістичних дискурсах, які просуваються правими націоналістичним партіями та рухами, не означає підтримку сучасних академічних феміністичних здобутків. Натомість гендерну рівність в націоналістичних дискурсах було концептуалізовано за подобою до її ліберального розуміння, як описано в розділі 2.1. Гендерну рівність праві націоналістичні рухи та партії інструменталізують для конструювання нації як автохтонної цивілізованої та ненасильницької групи «ми» на противагу алохтонній нецивілізованій і патріархальній групі «вони». Таким чином, гендерна рівність використовується в антиімміграційному контексті для стигматизації небілих чоловіків як насильників(це явище було визначено як фемонаціоналізм). Однак, коли справа доходить до власного суспільства – вони можуть підтримувати традиційні гендерні ролі та протистояти інтерсекційному розумінню гендерної рівності. Натомість вони можуть вбачати гендерну рівність у традиційних гендерних ролях.

РОЗДІЛ 3. ЖІНОЧА УЧАСТЬ В ПРАВИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ РУХАХ ТА ПАРТІЯХ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

В даному розділі буде з'ясовано причини участі жінок в правих націоналістичних рухах та партіях. Теоретичні висновки буде перевірено на прикладі партії «Шведські демократи» в Швеції завдяки методу кейс-стаді.

Розділ 3.1. Причини та характер участі жінок в правих націоналістичних рухах та партіях

В цьому розділі буде розглянуто теорії та дослідження щодо причин участі жінок в правих націоналістичних партіях та рухах. В попередніх розділах було доведено, що дискурси, які поширюють праві націоналістичні рухи та партії, включають концепт гендерної рівності в її ліберальному значенні. Однак такі рухи та партії можуть залишатися ворожими стосовно жінок. У зв'язку з цим, в цьому підрозділі буде розглянуто як причини участі жінок як в класичних правих націоналістичних рухах та партіях, так і в тих, що інструменталізують гендерну рівність для досягнення своїх цілей. Отже, у цьому розділі будуть розглянуті теоретичні праці, які докладаються до розвитку розуміння того, чому жінки доєднуються до партій та рухів, які не підтримують феміністичні ідеї та не дають можливості звільнитися від «систем домінування».

Сучасні дослідники та дослідниці приходять до висновку про те, що цінності та ідеологія часто не є причинами(або не є єдиними причинами) долучення до тих чи інших партій та рухів. Натомість вони звертають особливу увагу на структуру політичних можливостей як каталізатор

долучення до руху¹⁴¹, на мобілізацію учасників через «мережі»¹⁴², почуття альтруїзму та інші особисті якості як причина вступу в партію¹⁴³ та багато інших. Однак, жодні з цих впливових досліджень не включають гендерний аспект, а також не досліджують долучення людей до таких рухів та партій, ідеологія яких може їм шкодити, а тому подібні дослідження не є релевантними для даної роботи.

Деякі дослідження причин жіночої залученості у праві рухи та партії звертають увагу на економічний та професійний чинник. Ф.Ріппеянг провела дослідження, яке показало, що схильність чоловіків підтримувати праві партії не обов'язково пов'язана з ціннісними особливостями.¹⁴⁴ Натомість дослідниця пропонує звернути увагу на професійні фактори як такі, що мають більший вплив. Вона демонструє, що найбільшу підтримку правих партій складають «сині комірці», які частіше є чоловіками, ніж жінками. Таким чином, стаття підкреслює важливість дивитися поза рамки простих демографічних і ідеологічних або ціннісних відмінностей для розуміння складних соціоекономічних факторів, які впливають на політичну поведінку. Інша стаття дає підстави говорити про те, що «сині комірці» схильні лише підтримувати, але не вступати в партію.¹⁴⁵ Натомість вступають в партії частіше люди з вищою освітою, достатньою фінансовою забезпеченістю.

Однак професійні та економічні фактори не можуть бути єдиними поясненням жіночої участі у правих націоналістичних партіях та рухах.

¹⁴¹ Keogh S. The survival of religious peace movements: When mobilization increases as political opportunity decreases. *Social Compass*. 2013. Vol. 60, no. 4. P. 561–578. URL: <https://doi.org/10.1177/0037768613503295>.

¹⁴² Crossley N. Pretty Connected: : The Social Network of the Early UK Punk Movement. *Theory, Culture & Society*. 2008. Vol. 25, no. 6. P. 89–116. URL: <https://doi.org/10.1177/0263276408095546>.

¹⁴³ Poletti M., Webb P., Bale T. Why do only some people who support parties actually join them? Evidence from Britain. *West European Politics*. 2018. Vol. 42, no. 1. P. 156–172. URL: <https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1479921>.

¹⁴⁴ Rippeyoung P. L. F. When Women are Right: THE INFLUENCE OF GENDER, WORK AND VALUES ON EUROPEAN FAR-RIGHT PARTY SUPPORT. *International Feminist Journal of Politics*. 2007. Vol. 9, no. 3. P. 379–397. URL: <https://doi.org/10.1080/14616740701438259>.

¹⁴⁵ Poletti M., Webb P., Bale T. Why do only some people who support parties actually join them? Evidence from Britain. *West European Politics*. 2018. Vol. 42, no. 1. P. 156–172. URL: <https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1479921>.

Бріджит Роммельспахер, теоретизуючи про деякі історичні випадки доєднання жінок до правих рухів(такі як жіночі нацистські групи в Третьюму Рейху), запровадила цікаву класифікацію жінок, що беруть участь в таких рухах та партіях.¹⁴⁶ Дослідниця пропонує розділяти реляційний(relational) та індивідуалістичний(individual) тип учасниць правих рухів та партій. Перший тип передбачає соціально консервативні погляди та важливість своєї ролі як дочки, дружини та матері. Другий тип передбачає laissez-faire консервативні погляди та важливість самостійності та «гендерної рівності».

Дослідження К. Блі та А.Лінден дають можливість дізнатися більше щодо соціально консервативного/реляційного типу жінок¹⁴⁷. Вони дослідили, яким чином жінки доєднувалися до правої націоналістичної партії «Центристські Демократи», яка діяла в Нідерландах до 2002 року. Авторки виділили такі прототипи учасників та учасниць цієї партії: революціонери, мандрівники, новонавернені та покірні(compliants). Революціонери розглядають свою участь в партії як спосіб змінити світ, мандрівники – як пошук групи для розділення своїх поглядів, новонавернені – шукають групу для розділення свого гніву щодо несправедливості, яку вони пережили, а покірні – як спосіб продовжувати підтримувати контакти з друзями, яких мали раніше, або із членами сім'ї.¹⁴⁸ Глибинні інтерв'ю показали, що жодна жінка не потрапила до категорій революціонерок або мандрівниць, натомість вони найчастіше були саме «покірні», тоді як чоловіки підпадали під цю категорію найрідше. Для більшості з них, участь мала сенс тільки до того моменту, доки їхній чоловік або близький родич лишався членом партії. Інше подібне дослідження підтверджує ці результати: подружні пари, які живуть

¹⁴⁶ Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Challenge to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.

¹⁴⁷ Blee K., Linden A. Women in Extreme Right Parties and Movements: A Comparison of the Netherlands and the United States. *Women of the Right* / ed. by K. Blee, S. M. Deutsch. 2012. P. 98–114.

¹⁴⁸ Там само, с. 101.

разом дуже тривалий час, схильні підтримувати партійну діяльність одне одного.¹⁴⁹ Мета цих жінок – підтримати свою близьку людину в її партійній діяльності шляхом, наприклад, роздачі флаєрів чи підготовки партійної зустрічі вдома.¹⁵⁰ Важливо зазначити, що усі жінки як одна говорили про небажання підтримували надто радикальні партійні ідеї через те, що вони не хотіли бути маргіналізованими у суспільстві. Отже, досвіди жінок, які було викладено в цьому дослідженні, вписуються в реляційний тип учасниці правого руху або партії та демонструють значну залежність їхньої участі від членів сім'ї та суспільного сприйняття.

Інший цікавий підхід до пояснення жіночої участі в правих рухах та партіях, який можна класифікувати як такий, що пояснює мотиви реляційного типу учасниць, розробила А.Дворкін, радикальна феміністка, активістка та теоретикня. В книзі «Right-wing women» А.Дворкін пише про те, що деякі жінки шукають стабільності в таких партіях та рухах.¹⁵¹ Вони сприймають свої гендерні ролі та репродуктивні можливості як всю суть свого існування, тоді як відхід від усталених норм вносило б невизначеність у їхнє життя. Це сприйняття спонукає їх вірити, що праві партії та рухи забезпечують безпеку, спокій та повагу в межах традиційної бінарної системи. Аналогічно, традиційні соціальні ролі пропонують економічну стабільність для жінок. А.Дворкін пише: «Маючи добрі причини ненавидіти, але не маючи сміливості повстати, жінки потребують символів небезпеки, які виправдовують їхній страх. Праві сили надають ці символи небезпеки, визначаючи чітко окреслені групи сторонніх як джерела небезпеки.»¹⁵² Проте хоч деякі ідеї А.Дворкін і можуть бути корисними в подальшому дослідженні (як от наприклад мобілізація жінок

¹⁴⁹ Zuckerman A., Dasović J., Fitzgerald J. Do couples support the same political parties? Sometimes : Evidence from British and German household panel surveys. *The social logic of politics : personal networks as contexts for political behavior*. 2005. P. 75–95.

¹⁵⁰Blee K., Linden A. Women in Extreme Right Parties and Movements: A Comparison of the Netherlands and the United States. *Women of the Right* / ed. by K. Blee, S. M. Deutsch. 2012. P. 98–114.

¹⁵¹ Dworkin A. *Right-wing women*. New York : Coward, McCann, c1983., 1983. 255 p.

¹⁵² Там само, с. 21.

через конструювання загрози для їхнього спокою), однак варто з обережністю ставитися до такого пояснення, адже в деяких моментах воно є занадто генералізуюче чи навіть примітивізоване. Окрім того, таке бачення може частково пояснити мотиви реляційного типу учасниць, але точно не індивідуалістичного.

Однак саме індивідуалістичний тип жінок є найцікавішим для даної роботи, адже саме цей тип описується як незалежний та навіть прихильний до гендерної рівності, що може бути цікаво в контексті інкорпорації гендерної рівності в націоналістичні дискурси та зростання правого жіночого лідерства. Бріджит Роммельспахер демонструє, що насправді ані реляційний тип жінок, ані індивідуалістичний тип жінок «не вірять у гендер»¹⁵³ чи необхідність гендерної рівності в інтерсекційному її розумінні. Однак авторка пропонує розглядати індивідуалістичний тип учасниць правих націоналістичних партій та рухів як різновид феміністок, адже головний здобуток жінок в правих партіях та рухах(особливо важливий для індивідуалістичного типу!) це можливість *індивідуальної емансипації*.¹⁵⁴ Б. Роммельспахер пише: «Індивідуалістичний тип відчуває виклик від нації та раси довести своє індивідуальне панування як відображення та втілення панування колективу». Емансипація тут відбувається через ідентифікацію з «цілим», тобто з автохтонною групою «ми». «Ціле» вивільняє від обмежень сім'ї: коли треба служити в ім'я нації, то можна йти проти чоловіка, а особливо якщо він заперечує ідеали та цілі нації або конкретної партії/руху.¹⁵⁵ Таким чином, замість підкорення чоловікові як найвищому пану, з'являється сильніша влада, яка стоїть над чоловіком і сім'єю – нація та її інтереси. Тим самим націоналізм допомагає жінці емансипуватися та вийти в публічний домен.

¹⁵³ Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Chalange to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.

¹⁵⁴ Там само, с. 55-56.

¹⁵⁵ Там само.

Одним із хороших історичних прикладів може бути жіночий фашистський рух в Іспанії «Жіноча секція» (Sección Femenina), створений в 1939 році. Організація пропагувала ідею «ідеальної жінки», в якості якої входить саможертвність, покірність чоловіку, материнство.¹⁵⁶ Однак, учасниці руху також розглядали «Жіночу секцію» як таку, що розширює можливості, оскільки вона визнавала і поважала їхню турботу про дітей та родичів. Рух не був згоден з думкою, нібито католицьке бачення жінок у ролях скромних дружин та матерів пригнічує жінок. Натомість за словами однієї з лідерок: «У «Жіночій секції» старі табу, або всі ці забобони, були зруйновані. З'явилася нова жінка – хоробра, відкрита, вільна, але з великим розумінням релігії, партії, обов'язку. Потім ця суміш сформувала нас[...]»¹⁵⁷ Щобільше, Ульріке Прокоп пише, що в правих націоналістичних організаціях жінкам дозволяється вийти за традиційні гендерні ролі шляхом приєднання до спортивних змагань і т.д., адже їм потрібно бути здібними боротися в ім'я нації як найвищої цінності.¹⁵⁸ Таким чином, зрозуміло, що праві рухи та партії давали жінкам можливість бути почутими, а також виступали місцем для жіночої соціалізації та були способом конструювати національну ідентичність серед жінок, що допомагає відчувати причетність до глобальних суспільних явищ. Інша учасниця заявила: «Було так захопливо бути на службі Іспанії!»¹⁵⁹ Таким чином, причетність до націєтворення поза сім'єю і роллю матері можна визначити як основний здобуток деяких учасниць «Жіночої секції». Така участь з одного боку дозволяла жінкам конструювати «хоробру, відкриту, вільну» ідентичність, а з іншого –

¹⁵⁶ Fascist Women Speak | International Museum of Women. Home | International Museum of Women. URL: <https://exhibitions.globalfundforwomen.org/exhibitions/women-power-and-politics/religion/fascist-women-speak>

¹⁵⁷ Там само.

¹⁵⁸ Prokop U. Elemente des weiblichen Autoritarismus. Die Sehnsucht nach der Volksgemeinschaft in der bürgerlichen Frauenbewegung vor 1933. *Sackgassen der Selbstbehauptung. Feministische Analysen zu Rechtsradikalismus und Gewalt.* / ed. by E. Christel. Kassel, 1995. P. 185.

¹⁵⁹ Там само.

свобода, хоробрість і відкритість не могли заперечувати материнство як обов'язок жінки перед нацією.

Однак, така емансипація від буденного сімейного життя не надає жінкам ширших перспектив. Дійсно, участь в подібних партіях чи рухах та ідентифікація з «цілим» може допомогти здолати самотність, стати повноцінним членом спільноти чи навіть здобути суспільне визнання.¹⁶⁰ З іншого боку, пише Б. Роммельспахер, «в світлі «вищих» цілей, їй [учасниці руху або партії – прим.пер.] не просто дозволяється зробити все можливе, від неї це *вимагається*.»¹⁶¹ Іншими словами, жінки стають заручницями національних ідеалів та не можуть емансипуватися поза ними. Мартін Дарем, історик і дослідник жіночої участі в фашистських рухах, наголошує на тому, що відносини між фашизмом та жінками не були послідовними чи передбачуваними.¹⁶² Ставлення чоловіків до жінок у фашистських рухах не завжди було сприятливим, що ускладнювало як розвиток жіночих «кар'єр» як націоналістичних політикинь і активісток, так і саму їхню участь у цих рухах.¹⁶³ Позаяк ці рухи в жодному разі не просували права жінок, від них не можна було очікувати створення інклюзивного середовища для жінок.

Повертаючись до розуміння індивідуалістичного типу жінок в правих рухах та партіях як різновиду фемінізму, варто звернути увагу на роботу Каррен Оффен, яка дає визначення індивідуалістичному фемінізму.¹⁶⁴ Вона визначає індивідуалістичний(або ліберальний) фемінізм як такий, що ґрунтується на індивідуалізмі, на ідеї існування гендерно-нейтрального індивіда, який усвідомлює себе як вільного робити що завгодно¹⁶⁵. Теоретикня протиставляє його феміністкам, які бачать себе як частину

¹⁶⁰ Evidence that loneliness can be reduced by a whole-of-community intervention to increase neighbourhood identification / P. Fong et al. *Social Science & Medicine*. 2021. Vol. 277. P. 113909. URL: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113909>.

¹⁶¹ Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Chalange to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.

¹⁶² Durham M. *Women and Fascism*. Routledge, 1998. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203002254>.

¹⁶³ Там само.

¹⁶⁴ Offen K. Defining Feminism: A Comparative Historical Approach. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 1988. Vol. 14, no. 1. P. 119–157. URL: <https://doi.org/10.1086/494494>.

¹⁶⁵ Там само.

більшої жіночої спільноти та не уявляють індивідуальної емансипації без емансипації жінок як колективу. Таким чином, індивідуалістичний або ліберальний фемінізм передбачає автономію, що і виступає основоположною цінністю індивідуалістичного типу учасниці правого руху або партії. Отже, індивідуалістичні «феміністки» прагнуть лише здобути більше влади та ресурсів. «Для індивідуалістичного типу — пише Б. Роммельспахер, — ця влада завжди базуватиметься на пригнобленні інших жінок і чоловіків.»¹⁶⁶ Таким чином, індивідуалістичний підхід дає можливість «подолати» нерівність за допомогою особистих зусиль і самовдосконалення. Втім, феміністичні теоретикині критикують цей підхід за ігнорування ширших структурних проблем і системних нерівностей, які впливають на жінок, як уже було розглянуто в розділі 2.1.¹⁶⁷ Такий погляд переміщує акцент з колективних дій на індивідуальну відповідальність, що може підірвати зусилля до ширших суспільних змін, необхідних для справжнього вирішення гендерної нерівності.^{168 169} Таким чином, неолібералізм та його вияв у ліберальному фемінізмі виступають загрозою для фемінізму як емансипативного руху для всіх жінок та уможлиблює жіночу участь в правих рухах та партіях як «індивідуальну емансипацію».

Щобільше, Сильвія Волбі, феміністична теоретикиня, в своїй книзі «Theorising Patriarchy» намагається пояснити, чому гендерна нерівність досі не є подоланою.¹⁷⁰ Теоретикиня говорить про те, що патріархат перетворився із приватного в публічний. Тоді як в приватному патріархаті головною структурою є домогосподарство, то в публічному патріархаті нею є держава.¹⁷¹ С. Волбі доводить, що жіноча включеність в

¹⁶⁶Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Chalange to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.

¹⁶⁷ Fraser N. Fortunes of feminism: From state-managed capitalism to neoliberal crisis. 2013. 248 p.

¹⁶⁸ Там само.

¹⁶⁹ Rottenberg C. The Neoliberal Feminist. *The Rise of Neoliberal Feminism*. 2018. P. 53–78.

¹⁷⁰ Walby S. *Theorizing patriarchy*. Oxford, UK : B. Blackwell, 1990. 229 p.

¹⁷¹ Там само.

капіталістичні структури не надає їм можливість мати високооплачувані роботи через такі явища як скляна стеля, гендерний розрив в оплаті праці та ін. Відповідно, перехід із приватного домену в публічний, що пропонують праві націоналістичні партії та рухи, не означає повну емансипацію ні для всього колективу жінок, ні для окремих жінок.

Підбиваючи підсумки, в цьому підрозділі було розглянуто теоретичні причини жіночої участі в правих націоналістичних рухах та партіях, а зокрема тих, що інструменталізують гендерну рівність. Перш за все, ідеологічну симпатію як причину участі в таких рухах та партіях було відкинуто (якщо ціннісний та ідеологічний аспекти і є причиною, то не основною). Натомість було наголошено на важливості дослідження професійного та економічного складника. По-друге, було визначено два основних типи учасниць правих рухів та партій: реляційний та індивідуалістичний. Реляційний тип учасниці було розглянуто як такий, що є більш залежним від соціально консервативних гендерних ролей, а тому більш схильний доєднуватися для підтримки своїх членів сім'ї або для пошуку схвалення своєї ідентичності як матері, доглядачки та виховательки. Індивідуалістичний тип учасниць вирізняється своїм поцінуванням автономності та ліберальної гендерної рівності. Головний здобуток від доєднання до парвих націоналістичних рухів та партій для таких учасниць полягає в індивідуальній емансипації через ідентифікацію із «цілим» (або автохтонною групою «ми», нацією) як найвищою цінністю.

Розділ 3.2. Фемонаціоналізм партії «Шведські демократи» та їхнього жіночого крила

В цьому розділі буде проведено кейс-стаді для емпіричного доведення теоретичних обґрунтувань явищ фемонаціоналізму та участі жінок в правих націоналістичних рухах та партіях. Шведська партія «Шведські демократи» не є єдиною правою націоналістичною партією в Швеції, а

проте її було обрано для дослідження, адже вона якнайкраще ілюструє ідеологічні зміни в напрямку інкорпорації гендерної рівності в націоналістичні дискурси партії. Окрім того, «Шведські демократи» мають значну кількість жінок у партії, а також жіноче крило «SD-жінки».

Партія «Шведські демократи»(далі – SD) – права націоналістична партія, заснована в 1988 році та довгий час лишалася непарламентською партією. Партію заснували кілька рухів, відомі за свої нацистські погляди. Окрім того, більш ніж половина поточних учасників були так чи інакше долучені до колишніх нацистських угруповань таких як «Збережемо Швецію шведською!» («Bevara Sverige Svenskt»)¹⁷² Однак партію не можна назвати неонацистською – на сьогодні вони відійшли від вульгарного расизму та тактовно приховуються за політкоректністю.¹⁷³ В своїй лекції 2015 року тодішня членкиня SD П. Б'єлер заявила: «Якщо ви прочитаєте перші програми партії, то ви побачите, що насправді вони не так сильно відрізняється від того, де ми зараз знаходимося. Якщо взяти в контекст, що це було два десятиліття з половиною тому, і мова змінилася в Швеції, ситуація змінилася і все змінилося. Зараз ми говоримо набагато більш політкоректно, ніж раніше.»¹⁷⁴ Таким чином, політикиня підкреслила, що у партії змінився спосіб донесення повідомлень, але не їхній зміст. Дана партія найбільше концентрується на питанні імміграції, а саме – її скороченні. Вже колишня членкиня SD П. Б'єлер назвала SD «партією одного питання».¹⁷⁵ А проте, як буде доведено нижче, для даної партії питання гендерної рівності є центральним в аргументації необхідності зниження імміграції.

¹⁷² Towns A., Karlsson E., Eyre J. The equality conundrum. *Party Politics*. 2014. Vol. 20, no. 2. P. 237–247. URL: <https://doi.org/10.1177/1354068813520272>.

¹⁷³ Mulinari D., Neergaard A. Doing Racism, Performing Femininity: Women in the Sweden Democrats. *Gender and Far Right Politics in Europe* / ed. by M. Köttig, A. Petö, R. Bitzan. 2017. P. 13–27.

¹⁷⁴ Medie1dk. Paula Bieler: "Who are the Sweden Democrats?" Part 1, Lecture, 2015. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=azpgAFuoTTc>.

¹⁷⁵ Medie1dk. Paula Bieler: "Who are the Sweden Democrats?" Part 1, Lecture, 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=azpgAFuoTTc>.

Тривалий час Швеція лишалася відносно прогресивною країною в своїх іммігрантських політиках, чим заслужила звання мультикультурної країни добробуту.¹⁷⁶ Шведська держава добробуту історично підкреслювала загальний доступ до пільг і послуг, прагнучи забезпечити, щоб всі жителі незалежно від їхнього походження отримували рівне ставлення.¹⁷⁷ Хоч і не можна сказати, що завдяки цим політикам вдалося подолати структурну дискримінацію.¹⁷⁸ Мультикультуралізмом та інклюзивністю навіть пояснювали результати досліджень, які вказують на те, що скандинавські країни є найщасливішими в світі.¹⁷⁹ Однак підтримка антиіммігрантських наративів в Швеції почала стрімко зростати: вперше SD вдалося пройти до парламенту в 2010 році, коли вони набрали 5,70% голосів.¹⁸⁰ Тривалий час SD залишалися проігнорованими іншими партіями. Члени SD неодноразово заявляли про те, що їх намагалися ізолювати, проігнорувати їхні вимоги.¹⁸¹ Проте ситуація змінилася вже незабаром – в 2014 та 2018 роках SD набрали вже по 12,86% та 17,53% голосів відповідно, ставши третьою найбільшою партією в парламенті.¹⁸² А на останніх парламентських виборах в 2022 році SD отримали вже 20,54 % голосів, що допомогло їм стати другою найбільшою партією в парламенті.¹⁸³ Щобільше, зростання підтримки SD вплинуло і на політичний мейнстрим – навіть лівішим партіям, як от

¹⁷⁶ Mulinari D., Neergaard A. Doing Racism, Performing Femininity: Women in the Sweden Democrats. *Gender and Far Right Politics in Europe* / ed. by M. Köttig, A. Petö, R. Bitzan. 2017. P. 13–27.

¹⁷⁷ Westin C. Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism. *migrationpolicy.org*. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/sweden-restrictive-immigration-policy-and-multiculturalism/>.

¹⁷⁸ Там само.

¹⁷⁹ The Nordic Exceptionalism: What Explains Why the Nordic Countries Are Constantly Among the Happiest in the World. *Home | The World Happiness Report*. URL: <https://worldhappiness.report/ed/2020/the-nordic-exceptionalism-what-explains-why-the-nordic-countries-are-constantly-among-the-happiest-in-the-world/>.

¹⁸⁰ Valresultat | Valmyndigheten. *Startsidan | Valmyndigheten*. URL: <https://www.val.se/valresultat.html> (date of access: 28.05.2024).

¹⁸¹ Milne R. Europopulism: Immigration provides opening for Sweden's right wing. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/62539054-9f13-11e8-85da-ceb7a9ce36e4>.

¹⁸² Valresultat | Valmyndigheten. *Startsidan | Valmyndigheten*. URL: <https://www.val.se/valresultat.html> (date of access: 28.05.2024).

¹⁸³ Там само.

«Соціал-Демократи», довелося змінювати свої наративи щодо міграції, аби привабити виборців.¹⁸⁴

Виборці SD мають свою специфіку. Значна більшість виборців SD (74%), погоджуються з твердженням, нібито фемінізм зайшов надто далеко.¹⁸⁵ Цей показник значно вищий за показник серед виборців соціал-демократів (24%).¹⁸⁶ Близько 11% виборців SD погоджується з думкою, нібито чоловік має бути основним годувальником у сім'ї.¹⁸⁷ Однак більш значна підтримка (46%) серед виборців SD існує щодо думки, нібито раніше повернення матері на роботу з декретної відпустки в порівнянні з батьком негативно впливає на дитину. Ця думка отримала значно меншу підтримку серед соціал-демократів (16%).¹⁸⁸ З цих даних видно, що прихильники схильні не погоджуватися з деякими судженнями, що сприяють гендерній нерівності(чоловік не має економічно забезпечувати сім'ю), але не з іншими(жінка має піклуватися про немовлят). Такі судження, однак, вписуються в розуміння ліберальної гендерної рівності, де економічна самостійність є важливішою за боротьбу з нібито «біологічно обґрунтованими» ролями.

Такі ціннісні особливості електорату SD можна пояснити дискурсами, які просуває партія. З одного боку, в сучасному шведському націоналістичному дискурсі, який конструюють SD, присутньою є думка, ніби індивіди можуть стати шведами або припинити ними бути.¹⁸⁹ SD також нібито не підтримують жодного конкретного визначення того, якими

¹⁸⁴ Bailey-Morley A., Kumar C. The rise of the far right in Denmark and Sweden – and why it's vital to change the narrative on immigration. *ODI: Think change*. URL: <https://odi.org/en/insights/the-rise-of-the-far-right-in-denmark-and-sweden-and-why-its-vital-to-change-the-narrative-on-immigration/>.

¹⁸⁵ Rydgren K. M., Strimling P., Jens J. Sweden Democrat voters. Who are they, where do they come from, and where are they headed?. Stockholm : Institute for Futures Studies, 2019.

¹⁸⁶ Там само.

¹⁸⁷ Там само.

¹⁸⁸ Там само.

¹⁸⁹ Towns A., Karlsson E., Eyre J. The equality conundrum. *Party Politics*. 2014. Vol. 20, no. 2. P. 237–247. URL: <https://doi.org/10.1177/1354068813520272>.

мають бути ролі чоловіків та жінок. З іншого боку, гендерний розрив в оплаті праці SD пояснюють гендерно різним вибором професій, працьовитістю певних людей.¹⁹⁰ Таким чином, звертають увагу науковиці, лібералізм та індивідуалізм є важливими складовими цього дискурсу.¹⁹¹

Для кращого розуміння дискурсу, що просуває партія, варто розібрати заяви деяких її представників, як от наприклад Паула Б'єлер(Paula Bieler), депутатка шведського парламенту (Риксдагу) від SD в 2014 — 2020 роках.¹⁹² Молода політикиня мала значний вплив у партії, а на парламентських виборах 2014 року була розміщена під №5 у партійному списку. Ця політикиня особливо цікава для даного дослідження, адже вона також була речницею SD з питань інтеграції, гендерної рівності, сім'ї та «меншин».¹⁹³ Деякі видання навіть називають її «однією з найбільш важливих фігур» в SD.¹⁹⁴

Під час лекції 2015 року, де П. Б'єлер як спікерка презентувала партію, вона заявила: «Люди, які не дотримуються наших законів, отримують винагороду – потрапляння в нашу систему добробуту(welfare system)[...],» – каже П. Б'єлер.¹⁹⁵ На думку політикині, держава не забезпечує корінним шведам такий самий доступ до благ, як і переселенцям. Варто підкреслити неодноразове вживання слова «welfare» та акцентуванні на багатстві шведів як нації. Такі судження можна категоризувати як шовінізм добробуту («welfare chauvinism») як складова натовізму, що лежить в основі націоналізму за К.Мудде.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Там само.

¹⁹¹ Там само.

¹⁹² Paula Bieler (SD). *Start | Sveriges riksdag*. URL: https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-och-partier/ledamot/paula-bieler_4bf6dd84-3a63-4cb0-a8c0-08ca3d5e00c3/.

¹⁹³ MedieIdk. Paula Bieler: "Who are the Sweden Democrats?" Part 1, Lecture, 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=azpgAFuoTTc>.

¹⁹⁴ Hanna Jakobson. SD:s Paula Bieler utsatt för judehat. *Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen*. URL: <https://www.expressen.se/nyheter/sd-toppen-paula-bieler-utsatt-for-judehat/>.

¹⁹⁵ Там само.

¹⁹⁶ Mudde C. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, 2007.

Окрім цього, в промові П. Б'єлер можна помітити й популістичну складову: «[...]суспільство розпадається. У нас є місця, райони в Швеції, де ні люди, які там живуть, ні ті, хто відвідує, не кажуть, що це – Швеція. Це більше не схоже на Швецію.»¹⁹⁷ А також: «[...]відстоювати нашу демократію, переконавшись, що прийняті нами рішення представляють більшість населення.»¹⁹⁸ Натомість через вищенаведені мовні конструкції політикиня конструює певну «більшість», яку було пригноблено «меншістю» – іммігрантами. Більшість вона виділяє як «справжній» народ, який не було почуто владою. Отже, цей процес є ніщо інше, як конструювання народу(*the People*) в популізмі як складовій націоналізму,¹⁹⁹ розглянутій в розділі 1.2.

В 2011 у SD з'явилося жіноче крило – «SD-жінки», аналіз дискурсів якого допоможе розвинути краще розуміння того, як гендерна рівність та антиміграційні наративи поєднуються. Незадовго після заснування, тодішня віцепрезидентка та пресекретарка SD-жінки Тереза Борг дала інтерв'ю щодо роз'яснення ідей SD-жінки про гендерну рівність.²⁰⁰ Вона пояснила, що під словами «гендерна рівність вийшла з-під контролю» вони мають на увазі наступне: «Якщо ми хочемо мати рівне суспільство, в якому всі люди мають можливість розвиватися на основі свого повного потенціалу, суспільство повинно перестати придумувати вказівки щодо того, як чоловік або жінка повинні поводитися. Як можна засуджувати той факт, що жінки звикли піклуватися про дітей і домашні господарства, а потім обміняти це очікування на інше очікування? А саме, що жінки повинні припинити піклуватися про дітей і домашнє господарство і замість цього стати автомеханіками та техніками? В обох випадках відбувається

¹⁹⁷ Medie1dk. Paula Bieler: "Who are the Sweden Democrats?" Part 1, Lecture, 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=azpgAFuoTTc>.

¹⁹⁸ Там само.

¹⁹⁹ Mudde C. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, 2007.

²⁰⁰ Nelson S. Lika värda, men... *NÖJESGUIDEN*. URL: <https://ng.se/artiklar/lika-varda-men>.

засудження індивіда, коли він робить те, що небажано за останньою нормою.» Отже, Т. Борг демонструє, що вони цінують рівність в значенні рівності як свободи вибору, що вписується в ліберальну гендерну рівність. Політикиня прокоментувала позицію SD-жінки щодо гендерних квот таким чином: «Ми в SD-жінки, навпаки, сприймаємо це як насмішку, що жінкам слід надавати позитивну диференційну підтримку. Це відправляє сигнал усьому суспільству, що жінки не можуть впоратися самотійно, і зміцнює, замість того, щоб послаблювати, патріархальні структури, з якими так довго боролися.» Таким чином, вона не заперечує існування патріархату та пригноблення жінок, проте вважає, що жінки мають впоратися з усім самі. Це не є класичною позицією для ліберальних феміністок, які просувають ліберальну гендерну рівність. А проте її можна вписати в розуміння гендерної рівності ліберальною феміністкою Ш. Сендберг, яка пропонує долучатися до досягнення гендерної рівності шляхом індивідуальних зусиль кожної.²⁰¹ Т.Борг додає: «Кожна особа повинна взяти на себе відповідальність за своє власне життєве становище.»²⁰²

SD-жінки також немало приділили увагу проблемі «убивств честі»(honour killings). Термін «убивства честі» був введений у 1978 році голландсько-турецьким вченим Ане Наута і відтоді використовується для позначення гендерного насильства, яке має особливі риси, пов'язані з соціальними та культурними традиціями племінних, патріархальних суспільств.²⁰³ Убивство честі виступає на позначення злочину (вбивства), який зловмисники пояснюють тим, що жертва «заплямувала» честь сім'ї або спільноти.²⁰⁴ В 2014 році SD-жінки підготували програмний документ

²⁰¹ Sandberg S. Lean In: Women, Work, and the Will to Lead. Ebury Publishing, 2013.

²⁰² Nelson S. Lika värda, men... *NÖJESGUIDEN*. URL: <https://ng.se/artiklar/lika-varda-men>.

²⁰³ Churchill R. P. Empirical Research on Honor Killing. *Women in the Crossfire: Understanding and Ending Honor Killing*. 2018. P. 33–70. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190468569.003.0002>.

²⁰⁴ Там само.

«Пригнічення в ім'я честі – і як ми зупинимо зростаючу проблему в Швеції», де виклали своє бачення причин проблеми та її вирішення.²⁰⁵ Текст заяви починається з протиставлення Швеції «культури честі». Вони пишуть: «Культура честі є повною протилежністю поглядам шведського та західного суспільства на цінність кожної особи та право на вільний вибір.»²⁰⁶ таким чином дистанціюючи «справжній» народ від цієї проблеми. Далі вони пишуть, що в Швеції всі люди є цінними, але не всі цінності є прийнятними й цінними.²⁰⁷ З цього судження вони розвивають думку про те, що шведська та європейські культури є ціннішими за іммігрантські та східні культури. Таким чином, вони концептуалізують убивства честі як проблему «меншості», яка має негативний вплив на «більшість»(популістське «the People»). SD-жінки заявляють, що причиною появою такого явища як «культура честі» в Швеції є «безвідповідальна імміграційна політика»,²⁰⁸ тим самим обґрунтовуючи необхідність асиміляції на противагу інтеграції. На противагу східній «культури честі» вони пропонують посилити поширення шведської та європейської культури, яку вони розуміють таким чином: «Непорушна самоцінність людини, рівність між жінками та чоловіками, а також право особи на свободу думки та особистий вибір у житті складають основу, яка дозволяє побудувати безпечне суспільство.»²⁰⁹ Отже, такі судження можна класифікувати як прояв дискурсу «цивілізаційної місії» як особливості фемонаціоналізму.

Однак А. Гейдарі та колектив авторів вважають, що убивства честі для етнічних меншин служать механізмом згуртованості та контролю, який поглиблюється внаслідок їхньої маргіналізації під час процесів

²⁰⁵ Sd-kvinnor. Förtryck i hederns namn – och hur vi stoppar ett växande problem i Sverige. 2014. URL: <https://sdkvinnor.se/> (date of access: 24.06.2014).

²⁰⁶ Там само, с. 2.

²⁰⁷ Там само, с. 8.

²⁰⁸ Там само, с. 2.

²⁰⁹ Там само, с. 7.

модернізації, які вони переживають в європейських країнах.²¹⁰ Таким чином, стаття доводить, що політики асиміляції та ворожості до незахідних іммігрантів призводить до їхньої радикалізації в спробах захистити самотутню ідентичність. Акцент виключно на сексизмі та фундаменталізмі як причинах вбивств честі, на думку авторів, може поглибити стигматування групи та збільшити їхню залежність від неформального контролю над ситуацією через традиційні кодекси честі.²¹¹ Таким чином, автори заявили, що причинами вбивств честі є не приналежність до певної культури, як заявляють SD-жінки, а комплексні фактори як расизм, гендерна нерівність, класова нерівність. Інше дослідження показує, що особистісні якості також впливають на прихильність до «культури честі».²¹²

На поточній вебсторінці SD-жінки в розділі «Чого ми хочемо» можна знайти чотири секції: «сучасна та доступна медицина»; «безпека та довіра»; «ставлення медичних працівників до жінок; насильство та сексуальні акти».²¹³ В останній йдеться зокрема про осуд SD-жінками насильства до дітей. Вони зазначають наступне: «Суспільство повинно підтримувати мужніх [медичних та педагогічних – прим. пер.] співробітників, які наважуються ставити під сумнів навіть незручні та чутливі проблеми, такі як насильство честі, каліцтво статевих органів або інші *культурно обумовлені вразливості*. Сьогодні цього не вистачає, а натомість може навіть статися, що кожен, хто попереджає, що дитина піддається насильству, зображується як расист.»²¹⁴ Таким чином,

²¹⁰ Heydari A., Teymoori A., Trappes R. Honor killing as a dark side of modernity: Prevalence, common discourses, and a critical view. *Social Science Information*. 2021. Vol. 60, no. 1. P. 86–106. URL: <https://doi.org/10.1177/0539018421994777>.

²¹¹ Там само.

²¹² Ne'Eman Haviv V. Personal elements in culture-based violence? The case of honor killing - a brief report. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*. 2020. Vol. 31, no. 5. P. 807–813. URL: <https://doi.org/10.1080/14789949.2020.1786595>.

²¹³ Vad vi vill - SD-kvinnor. *SD-kvinnor*. URL: <https://sdkvinnor.se/vad-vi-vill/> (date of access: 14.05.2024).

²¹⁴ Там само.

насильство загалом, а не тільки вбивства честі, розглядається як особливість, притаманна певним культурам(і, очевидно, шведська культура до таких не належить). Таким чином, дане явище можна назвати фемонаціоналізмом.

Для повноти аналізу варто також дослідити, чи практикують гендерну рівність всередині SD. П. Б'єлер в одній зі своїх промов неодноразово наголошувала на неприйнятті іншими партіями та суспільством її ідей та ідей SD. «Я знаю, що приблизно рік тому вони(ліві – прим.пер.) спеціально намагалися вистежити активних жінок, які представляли нашу партію – легкі цілі, які вони думали. Однак, ми зовсім не такі легкі цілі, ми досить сильні! Але їх (лівих – прим. пер.) було досить багато, вони кидали каміння в їхні будинки(в будинки активних жінок SD – прим.пер.) через вікна, розбиті автомобілі, ненависні листи та погрози, часто також погрози на їхню адресу як матерей[...]». Це вказує на високу ціну участі в партії для жінок. Проте окрім зовнішньої загрози жінок супроводжує також і внутрішня. Наприклад, інший член SD називав П.Б'єлер непристойним слюром під час засідання партії, на що інші члени ніяк не зреагували.²¹⁵ Один з інших гучних випадків довкола партії відбувся в 2019 році: член SD сексуально домагався до колеги по партії, після чого іншу членкиню SD, яка виступала свідком в суді по цій справі, було виключено з партії.²¹⁶ Постраждала заявила: «Мені пощастило, що в кімнаті були інші люди. Уявіть, якби я була одна з ним!»²¹⁷ Виходячи з цього, SD не можна назвати інклюзивною партією, або такою, що є чуйною до жінок. Тому, участь жінок в цій партії є парадоксальною.

²¹⁵ Hanna Jakobson. SD:s Paula Bieler utsatt för judehat. *Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen*. URL: <https://www.expressen.se/nyheter/sd-toppen-paula-bieler-utsatt-for-judehat/>.

²¹⁶ David Baas: Paula Bielers beslut sätter fingret på SD:s kroniska problem. *Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen*. URL: <https://www.expressen.se/kronikoror/paula-bielers-beslut-satter-fingret-pa-sds-kroniska-problem/>.

²¹⁷ David Baas. Åklagaren om utredningen mot SD-toppen: Besked inom kort. *Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen*. URL: <https://www.expressen.se/nyheter/besked-om-atal-mot-peter-lundgren-inom-kort/>.

Зрештою П.Б'елер добровільно покинула партію та залишила парламентську роль у 2019 році, посилаючись на особисті причини та зміни в позиціях партії щодо деяких питань. Наприклад, політикиня розкритикувала зміну наративів партії на більш прихильні поточній державній політиці.²¹⁸

Підбиваючи підсумки, в цьому розділі було досліджено випадок (кейс) «Шведських демократів» та його жіночого крила «SD-жінки». Було з'ясовано, що ідеологія SD містить концепти, які К.Мудде визначив як ядерні для націоналізму(популізм, нативізм, авторитаризм). Популізм в дискурсах SD проявляється через конструювання шведської «більшості» та нешведської «меншості». Вони заявляють, що інтереси більшості не було враховано владою, а меншість натомість отримала більше привілеїв. Нативізм проявляється в виділенні корінних шведів як автохтонної групи «ми», а також в шовінізмі добробуту («welfare chauvinism»). Авторитаризм(означає підтримку ієрархій та чітко приписаних ролей, а не антидемократичність) виявляється в структурі партії – вона побудована на ворожості до жінок; незгода з лінією партії супроводжується виключенням або добровільним відходом з партії. Партія підтримує ліберальну гендерну рівність в її розумінні через свободу вибору. Вони також концептуалізуають ліберальну гендерну рівність як особливість шведської та європейської культур. Ліберальна гендерна рівність інструменталізується для обґрунтування більшої цінності шведської та європейської культур у порівнянні з іммігрантськими культурами («культура честі»). Вищість шведської культури своєю чергою використовується для доведення необхідності обмежуючої імміграційної політики, відходу від мультикультуралізму та надання переваги асиміляції.

²¹⁸ David Baas: Paula Bielers beslut sätter fingret på SD:s kroniska problem. *Nyheter - senaste nyheterna*
i Sverige och världen. URL:
<https://www.expressen.se/kronikoror/paula-bielers-beslut-satter-fingret-pa-sds-kroniska-problem/>.

Ліберальна гендерна рівність, свобода слова, свобода вибору є центральними для націоналізму партії «Шведські демократи». Таким чином, ідеологію партії «Шведські демократи» можна назвати фемонаціоналістичною.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки, участь жінок у правих націоналістичних рухах та партіях, які інкорпоруєть гендерну рівність в свої дискурси, було обґрунтовано як парадоксальну.

По-перше, націю було охарактеризовано як «уявну», дискурсивно сконструйовану спільноту. Конструювання національної ідентичності відбувається завдяки виокремленню категорій «ми» та «вони». Таким чином, було встановлено, що ідентичності є реляційними.

По-друге, націоналізм визначено як ідеологію, згідно з якою нація і держава повинні знаходитися у відповідності. Було виділено два типи націоналізмів – універсалістський(або імперський) та партикулярний(або антиколоніальний) націоналізми. Було встановлено, що європейські праві націоналістичні партії та рухи, які інкорпоруєть гендерну рівність в свої наративи, практикують імперський націоналізм. Праві націоналістичні партії та рухи було розглянуто як сім'ю, що використовують націоналізм як ідеологію з такими ядерними концептами як нативізм, авторитаризм та популізм. Було продемонстровано, що конструювання будь-якої нації передбачає закріплення за жінкою приватної сфери життя, а за чоловіком – публічної. В рамках приватної сфери жінки в першу чергу мають роль матерей та виховательок, що забезпечують відтворюваність нації та оберігають її культурну та генетичну чистоту. Окрім того, жіночі тіла часто використовуються для символічного позначення нації як колективу сімей. Таким чином, жінка в контексті нації не розглядається як окремий індивід, натомість жінки є «виношувачами колективу».

По-третє, було з'ясовано, що гендерна рівність феміністичними теоретиками трактується по-різному. Було виділено два впливових трактування гендерної рівності: ліберальне та інтерсекційне. Ліберальне є таким, що було широко підтримане на державному рівні, а інтерсекційне –

в академічному середовищі. Ліберальна гендерна рівність полягає в рівних права та можливостях для чоловіків та жінок. Інтерсекційна гендерна рівність доповнює це розуміння та включає подолання структурних нерівностей серед жінок, класових нерівностей, расових та інших нерівностей. Завдяки інтерсекційному аналізу було з'ясовано, що ліберальна гендерна рівність може також означати рівність білих жінок із білими чоловіками в доступі до керування небілими людьми. Таким чином, інтерсекційна гендерна рівність є такою, що не обмежується досягненням рівних прав, а включає також деконструювання «систем домінування» та гендерних ролей.

По-четверте, було з'ясовано, що праві націоналістичні рухи та партії використовують *ліберальну* гендерну рівність в антиісламських та антиіммігрантських кампаніях (це явище було визначено як фемонаціоналізм). Було з'ясовано, що поява концепту гендерної рівності в націоналістичному дискурсі цих партій та рухів не означає підтримку правими націоналістичним партіями та рухами інших феміністичних ідей чи більшу інклюзивність даних рухів та партій.

По-п'яте, було продемонстровано, що причиною участі жінок в правих націоналістичних партіях та рухах та зокрема в тих, які практикують інструменталізацію гендерної рівності для досягнення своїх цілей, не є застосування концепту гендерної рівності. Було розрізнено реляційний та індивідуалістичний тип учасниць правих націоналістичних рухів та партій, де індивідуалістичний тип виділено як такий, що має більшу ймовірність займати високі посади в партіях та рухах, які практикують фемонаціоналізм. Індивідуалістичний тип було концептуалізовано як такий, що має можливість індивідуально емансипуватися завдяки ідентифікації із нацією. Таким чином, індивідуалістичний тип є результатом поєднання ліберальних індивідуалістичних цінностей з націоналізмом, при цьому не відкидаючи

традиційні цінності та гендерні ролі. Так, головну причину участі жінок було визначено як можливість індивідуальної емансипації. Отже, участь жінок в правих націоналістичних партіях та рухах лишається парадоксальною, адже ці рухи та партії не докладаються до розбудови гендерної рівності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Albanese P. Mothers of the nation: Women, families and nationalism in twentieth-century Europe. University of Toronto Press, 2006.
2. Anderson B. Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso, 1991.
3. Anthias F., Yuval-Davis N. Introduction. Woman-nation-state. New York, 1989. P. 1–15.
4. Bailey-Morley A., Kumar C. The rise of the far right in Denmark and Sweden – and why it’s vital to change the narrative on immigration. ODI: Think change. URL: <https://odi.org/en/insights/the-rise-of-the-far-right-in-denmark-and-sweden-and-why-its-vital-to-change-the-narrative-on-immigration/>.
5. Blee K., Linden A. Women in Extreme Right Parties and Movements: A Comparison of the Netherlands and the United States. Women of the Right / ed. by K. Blee, S. M. Deutsch. 2012. P. 98–114.
6. Browner C. H. Reproduction: From Rights to Justice?. The Oxford Handbook of Feminist Theory. 2016. P. 803–831.
7. Brubaker R. The Manichean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism in Nation and National Identity: the European Perspective. 1999.
8. Brubaker R., Cooper, F. Beyond 'Identity'. Theory and Society, [online] 29(1), pp.1–47. Available at: <https://www.jstor.org/stable/3108478>.2000
9. Butler J. GENDER TROUBLE. Routledge, 1999.
10. Churchill R. P. Empirical Research on Honor Killing. Women in the Crossfire: Understanding and Ending Honor Killing. 2018. P. 33–70. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190468569.003.0002>.

11. Conklin A. L. *The Civilizing Mission. The French Republic*. 2011. P. 173–181. URL: <https://doi.org/10.7591/cornell/9780801449017.003.0020>.
12. Crossley N. *Pretty Connected: : The Social Network of the Early UK Punk Movement*. *Theory, Culture & Society*. 2008. Vol. 25, no. 6. P. 89–116. URL: <https://doi.org/10.1177/0263276408095546>.
13. Cusack T. *Art, Nation and Gender: Ethnic Landscapes, Myths and Mother-Figures*. Ashgate Publishing, 2003. 147 p.
14. David Baas. Åklagaren om utredningen mot SD-toppen: Besked inom kort. *Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen*. URL: <https://www.expressen.se/nyheter/besked-om-atal-mot-peter-lundgren-inom-kort/>.
15. David Baas: Paula Bielers beslut sätter fingret på SD:s kroniska problem. *Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen*. URL: <https://www.expressen.se/kronikor/paula-bielers-beslut-satter-fingret-pa-sds-kroniska-problem/>.
16. De Stedenmaagd van Amsterdam, de hulde ontvangend van verschillende volken Allegorie op de welvaart van Amsterdam. Hart Amsterdammuseum. URL: <https://hart.amsterdam/nl/collectie/object/amcollect/39008>.
17. Disch L. Representation. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 781–802.
18. Durham M. *Women and Fascism*. Routledge, 1998. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203002254>.
19. Dworkin A. *Right-wing women*. New York : Coward, McCann, c1983., 1983. 255 p.
20. Evidence that loneliness can be reduced by a whole-of-community intervention to increase neighbourhood identification / P. Fong et al.

- Social Science & Medicine. 2021. Vol. 277. P. 113909. URL: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113909>.
21. Farris S. R. In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism. Duke University Press Books, 2017. 272 p.
 22. Fascist Women Speak | International Museum of Women. Home | International Museum of Women. URL: <https://exhibitions.globalfundforwomen.org/exhibitions/women-power-and-politics/religion/fascist-women-speak>.
 23. Feminist nationalism / ed. by W. L. A. New York : Routledge, 1997. 294 p.
 24. Fraser N. Fortunes of feminism: From state-managed capitalism to neoliberal crisis. 2013. 248 p.
 25. Freedon M. Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach. Oxford University Press, 1998.
 26. Freedon M. Is Nationalism a Distinct Ideology?. Political Studies. 1998. Vol. 46, no. 4. P. 748–765. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00165>.
 27. Friedan B. The feminine mystique. New York, 1965. 384 p.
 28. Goswami M. Rethinking the Modular Nation Form: Toward a Sociohistorical Conception of Nationalism. Comparative Studies in Society and History. 2002. Vol. 44, no. 04. URL: <https://doi.org/10.1017/s001041750200035x>.
 29. Hall, S. (1989). 'Ethnicity: Identity and Difference', Radical America 23(4): 9-20.
 30. Hanna Jakobson. SD:s Paula Bieler utsatt för judehat. Nyheter - senaste nyheterna i Sverige och världen. URL: <https://www.expressen.se/nyheter/sd-toppen-paula-bieler-utsatt-for-judehat/>.

31. Hawkesworth M., Disch L. Introduction. *Feminist Theory: Transforming the Known World*. The Oxford Handbook of Feminist Theory. 2016. P. 1–16.
32. Heydari A., Teymoori A., Trappes R. Honor killing as a dark side of modernity: Prevalence, common discourses, and a critical view. *Social Science Information*. 2021. Vol. 60, no. 1. P. 86–106. URL: <https://doi.org/10.1177/0539018421994777>.
33. Hill Collins, P. (1999) *Producing the Mothers of the Nation: Race, Class & Contemporary US population policies* in Pina, W., & Nira, Y.-D. (Eds.). *Women, citizenship and difference*.
34. hooks b. *Feminism: A Movement to End Sexist Oppression*. *Feminist theory: From margin to center*. 2nd ed. Cambridge, MA, 2000. P. 2–32.
35. hooks b. *Where We Stand*. Routledge, 2012. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203905104>.
36. How can political science explain the rise of the National Front (FN) in France?. LSE Undergraduate Political Review. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/lseupr/2022/04/01/how-can-political-science-explain-the-rise-of-the-national-front-fn-in-france/>.
37. Jacques D. *Writing and difference*. Chicago : University of Chicago Press, 1978. 342 p.
38. Jorgensen, M. W., Phillips, L. J., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse Analysis As Theory and Method*. SAGE Publications, Incorporated.
39. Keksi J. *Unveil Them to Save Them: France and the Ongoing Colonization of Muslim Women's Bodies*. Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs. URL: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/responses/unveil-them-to-save-them-france-and-the-ongoing-colonization-of-muslim-women-s-bodies>.

40. Keogh S. The survival of religious peace movements: When mobilization increases as political opportunity decreases. *Social Compass*. 2013. Vol. 60, no. 4. P. 561–578. URL: <https://doi.org/10.1177/0037768613503295>.
41. Keskinen S. The ‘crisis’ of white hegemony, neonationalist femininities and antiracist feminism. *Women's Studies International Forum*. 2018. Vol. 68. P. 157–163. URL: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.001>.
42. Laclau E. *Populism: What’s in Name? Empire and Terror*. Basque Studies. University of Nevada, p. 103-114.
43. Laclau E., Mouffe Ch. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, Verso, 1985.
44. Lancaster C. M. Not So Radical After All: Ideological Diversity Among Radical Right Supporters and Its Implications. *Political Studies*. 2019. Vol. 68, no. 3. P. 600–616. URL: <https://doi.org/10.1177/0032321719870468>.
45. Lombardo E., Meier P., Verloo M. *Discursive Politics of Gender Equality: Stretching, Bending and Policy-Making*. Taylor & Francis Group, 2009.
46. McClintock A. Family Feuds: Gender, Nationalism and the Family. *Feminist Review*. 1993. No. 44. P. 61. URL: <https://doi.org/10.2307/1395196>.
47. Media1dk. Paula Bieler: "Who are the Sweden Democrats?" Part 1, Lecture, 2015. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=azpgAFuoTTc>.
48. Miller, R. E., & Wilford, R. (Eds.). (2004). *Women, Ethnicity and Nationalism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203169582>
49. Milne R. Europopulism: Immigration provides opening for Sweden’s right wing. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/62539054-9f13-11e8-85da-eeb7a9ce36e4>.
50. Minogue K. *Nationalism*. Batsford, 1967.

51. Minow M. Foreword: Justice Engendered. *Gender and Feminist Theory in Law and Society*. 2017. P. 35–120. URL: https://www.academia.edu/42761550/Martha_Minow_Foreword_Justice_Engendered_Harvard_Law_Review_vol_101_no_1_November_1987_10_95.
52. Möser C. The Scandal of Women's Emancipation. Femonationalism, Right-Wing Sexual Politics, and Anti-Feminism. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*. 2022. Vol. 29, no. 4. P. 1544–1565. URL: <https://doi.org/10.1093/sp/jxac012>.
53. Mudde C. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, 2007.
54. Mulinari D., Neergaard A. Doing Racism, Performing Femininity: Women in the Sweden Democrats. *Gender and Far Right Politics in Europe* / ed. by M. Köttig, A. Petö, R. Bitzan. 2017. P. 13–27.
55. Ne'Eman Haviv V. Personal elements in culture-based violence? The case of honor killing - a brief report. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*. 2020. Vol. 31, no. 5. P. 807–813. URL: <https://doi.org/10.1080/14789949.2020.1786595>.
56. Nelson S. Lika värda, men... NÖJESGUIDEN. URL: <https://ng.se/artiklar/lika-varda-men>.
57. Offen K. Defining Feminism: A Comparative Historical Approach. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 1988. Vol. 14, no. 1. P. 119–157. URL: <https://doi.org/10.1086/494494>.
58. Pateman, C. (2014). *Sexual Contract*. Polity Press.
59. Paula Bieler (SD). Start | Sveriges riksdag. URL: https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-och-partier/ledamot/paula-bieler_4bf6dd84-3a63-4cb0-a8c0-08ca3d5e00c3/.
60. Phillips R. 'Empowerment' as women's emancipation? A global analysis of the empowerment paradigm and the influence of feminism in women's

- NGOs. Women's Emancipation and Civil Society Organisations: Challenging or Maintaining the Status Quo? / ed. by C. Schwabenland. 2016. P. 21–46. URL: <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447324775.003.0002>.
61. Pilkington H. 'EDL angels stand beside their men ... not behind them': the politics of gender and sexuality in an anti-Islam(ist) movement. *Gender and Education*. 2017. Vol. 29, no. 2. P. 238–257. URL: <https://doi.org/10.1080/09540253.2016.1237622>.
62. Poletti M., Webb P., Bale T. Why do only some people who support parties actually join them? Evidence from Britain. *West European Politics*. 2018. Vol. 42, no. 1. P. 156–172. URL: <https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1479921>.
63. Prokop U. Elemente des weiblichen Autoritarismus. Die Sehnsucht nach der „Volksgemeinschaft« in der bürgerlichen Frauenbewegung vor 1933. *Sackgassen der Selbstbehauptung. Feministische Analysen zu Rechtsradikalismus und Gewalt.* / ed. by E. Christel. Kassel, 1995. P. 185.
64. Rebecca, G., & Kathleen, N. (Eds.). (1991). *Gender and international relations*. Open University Press in association with Millennium: Journal of International Studies
65. Rippeyoung P. L. F. When Women are Right: THE INFLUENCE OF GENDER, WORK AND VALUES ON EUROPEAN FAR-RIGHT PARTY SUPPORT. *International Feminist Journal of Politics*. 2007. Vol. 9, no. 3. P. 379–397. URL: <https://doi.org/10.1080/14616740701438259>.
66. Roggeband C., Verloo M. Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem: The Evolution of Policy Frames on Gender and Migration in the Netherlands, 1995?2005. *Social Policy & Administration*. 2007. Vol. 41, no. 3. P. 271–288. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2007.00552.x>.

67. Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Challenge to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.
68. Rommelspacher B. Right-Wing 'Feminism': a Challenge to Feminism as an Emancipatory Movement. *Women, Citizenship and Difference* / ed. by N. Yuval-Davis, P. Webner. 1999. P. 272.
69. Rottenberg C. The Neoliberal Feminist. *The Rise of Neoliberal Feminism*. 2018. P. 53–78.
70. Rydgren K. M., Strimling P., Jens J. Sweden Democrat voters. Who are they, where do they come from, and where are they headed?. Stockholm : Institute for Futures Studies, 2019.
71. Sandberg S. *Lean In: Women, Work, and the Will to Lead*. Ebury Publishing, 2013.
72. Schöpflin, G. (2003). Identities, politics and post-Communism in Central Europe*. *Nations and Nationalism*, 9(4), pp.477–490. doi:10.1111/1469-8219.00123.
73. Sd-kvinnor. Förtryck i hederns namn – och hur vi stoppar ett växande problem i Sverige. 2014. URL: <https://sdkvinnor.se/> (date of access: 24.06.2014).
74. Sheryl Sandberg: gender quotas not solution to inequality. *The Irish Times*. URL: <https://www.irishtimes.com/business/sheryl-sandberg-gender-quotas-not-solution-to-inequality-1.1764120>.
75. Smith, A.D. (1998). *Nationalism and modernism : a critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London ; New York: Routledge.
76. Spade D., Willse C. Norms and Normalization. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 551–571.

77. Suny, R.G. (2012). The contradictions of identity: Soviet and Post-Soviet Identities, pp.17–36. doi:10.1017/cbo9780511894732.003.
78. Taramundi D. Women's oppression and face-veil bans: a feminist assessment. *The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law* / ed. by E. Brems. 2014. P. 218–231.
79. Tarkhanova O. *Compulsory Motherhood, Paternalistic State?*. Cham :Springer International Publishing, 2021. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-73355-1>.
80. The Geneva Conventions of August 1949. International Committee of the Red Cross. <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>
81. The Nordic Exceptionalism: What Explains Why the Nordic Countries Are Constantly Among the Happiest in the World. Home | The World Happiness Report. URL: <https://worldhappiness.report/ed/2020/the-nordic-exceptionalism-what-explains-why-the-nordic-countries-are-constantly-among-the-happiest-in-the-world/>.
82. The World Bank. *Advancing gender equality: World Bank Action Since Beijing*. 2000. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/874651468739277368/pdf/multi-page.pdf>.
83. Towns A. Civilization. *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. 2016. P. 79–99.
84. Towns A., Karlsson E., Eyre J. The equality conundrum. *Party Politics*. 2014. Vol. 20, no. 2. P. 237–247. URL: <https://doi.org/10.1177/1354068813520272>.
85. Vad vi vill - SD-kvinnor. SD-kvinnor. URL: <https://sdkvinnor.se/vad-vi-vill/> (date of access: 14.05.2024).

- 86.Valresultat | Valmyndigheten. Startsidan | Valmyndigheten. URL: <https://www.val.se/valresultat.html> (date of access: 28.05.2024).
- 87.van Deth J. W. What Is Political Participation?. Oxford Research Encyclopedia of Politics. 2016. URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.68>.
- 88.Vernon P. Sexuality, Gender, and the Colonial Violence of Humanitarian Intervention. *International Studies Review*. 2022. Vol. 24, no. 3. URL: <https://doi.org/10.1093/isr/viac035>.
- 89.Vickers J., Dhruvarajan V. *Gender, Race, and Nation: A Global Perspective*. University of Toronto Press, 2016.
- 90.Walby S. *Theorizing patriarchy*. Oxford, UK : B. Blackwell, 1990. 229 p.
- 91.Watt C. Introduction: The Relevance and Complexity of Civilizing Missions c. 1800–2010. *Civilizing Missions in Colonial and Postcolonial South Asia: From Improvement to Development* / ed. by C. Watt, M. Mann. 2011. P. 1–34.
- 92.Westin C. Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism. migrationpolicy.org. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/sweden-restrictive-immigration-policy-and-multiculturalism/>.
- 93.Wollstonecraft M. *Vindication of the Rights of Woman*. 1792. 98 p.
- 94.Woolf V. *Three guineas*. New York : Harcourt, Brace and company, 1938. 285 p.
- 95.Yuval-Davis, N. (1997). *Gender & nation*. Sage Publications.
- 96.Zuckerman A., Dasović J., Fitzgerald J. Do couples support the same political parties? Sometimes : Evidence from British and German household panel surveys. *The social logic of politics : personal networks as contexts for political behavior*. 2005. P. 75–95.

- 97.Габермас Юрген. Громадянство і національна ідентичність// Умови громадянства: 36 ст./ Під редакцією Варта ван Спінбергена.- К., 2005.-С.49-70.
- 98.Гомза, І. (2018). Суспільно-політичні рухи.
- 99.Про політичні партії в Україні, Закон України No. 2365-III (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
100. ТСН. Найбільший стратегічний виклик перед українцями навіть не війна! Простого рішення немає, 2023. YouTube. URL:https://www.youtube.com/watch?v=iCG4zAO_zBY.
101. Що відомо про монумент "Батьківщина-мати" у Києві. (n.d.). Суспільне | Новини. <https://suspilne.media/culture/538979-so-vidomo-pro-monument-batkivsi-na-mati-u-kievi/>

АНОТАЦІЯ

Тема: «ПАРАДОКС УЧАСТІ ЖІНОК В ПРАВИХ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ РУХАХ ТА ПАРТІЯХ: ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ»

Студент: Дубиківська Марія Олександрівна

Рік навчання: Четвертий рік навчання

Факультет: Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Науковий керівник: Голіченко Т.С., кандидат філософських наук, доцент.

Рецензент:

Захищена « ____ » _____ 20__ р.

Короткий зміст роботи: у бакалаврській роботі розглядається участь жінок у правах націоналістичних рухах та партіях в Європі, зосереджуючись на інкорпорації феміністичних тем, таких як гендерна рівність. Робота аналізує парадоксальність жіночої участі в таких рухах, оскільки традиційно націоналістичні партії та рухи не були інклюзивними. Робота використовує критичний дискурс-аналіз, метод кейс-стаді та інтерсекційний аналіз для розгляду цього питання у контексті сучасних європейських політичних дискурсів, з акцентом на період 2000-2024 років. Було з'ясовано, що така інкорпорація гендерної рівності відбувається не задля підтримки феміністичних ідей, а як інструмент в антиіммігрантських дискурсах.